UNIVERSAL
LIBRARY
OU_206064
UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T 81.6 S625 Accession No. T 4216

Author

Title సీతారామమూర్తి చౌదరి. T
శిఖలు

This book should be returned on or before the date last marked below.

ఎల్లచనవులు గ్రంథకర్తవి

మొదటి కూర్పు ౨౦౦౦
మన్మథ - సంవత్సరాది
౨౫ — ౩ — ౧౯౫౫

పీఠిక

శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు అభినవ తిక్కన బిరుదాంకితులు. తెలుఁగు దేశములో నేఁడు ప్రసిద్ధులైన గొప్ప కవులలో వీరు నొక్కరు. ఆధునికాంధ్రమునఁ బ్రసిద్ధులైన కవులలో నందఱును దలాయొక కవితాగుణము చేతఁ బ్రసిద్ధిలోనికి వచ్చిరి. కవితా గుణములు వేఱు. భాషా పాండిత్యము వేఱు. పరమేశ్వరానుగ్రహము, పూర్వజన్మ సంస్కారము కవితాశక్తికి హేతువులుగాఁ జెప్పుదురు. పాండిత్యమునకుఁగూడ నివి కారణములు కావనుటకు వీలు లేదు గాని పాండిత్యమునుగూర్చి వీని నెక్కువగాఁ జెప్పరు. ఈ ప్రసిద్ధులైన కవులలో నే కొందఱు మాత్రమే సుష్ఠువైన భాషాపరిజ్ఞానముకలవారు. భాషా పరిజ్ఞాన మనినతోడనే యది లేకుండ కవులెట్లగుదురని ప్రశ్నవచ్చును. కవులు వాడెడు భాష కొంతభాష పాండిత్య స్ఫోరకముగా భాషాస్వభావ రమ్యముగా నుండును. కొంతభాష తదితరముగానుండును. పూర్వకవులను జదివి వారి గ్రంథములయందుఁ జక్కఁగా వాడఁబడినభాషను వాడెడు కవి యొకఁడు. వారిలోనున్న కొన్ని పలుకుబళ్లు తీసికొని మాత్రమే తన రచనకు మెఱుపులు తెచ్చెడివాఁ డొకఁడు. పూర్వకవుల భాషతో సంబంధము లేకుండ లోకమునందు వాడెడు భాషను దీసికొని దానిని బ్రకృతి ప్రత్యయ సాధువుగాఁ జేసి వాడెడువాఁ డొకఁడు. ఒక కవి వ్రాసిన గ్రంథము చదివినంతనే యితఁడు పూర్వ కవుల భాషాసౌష్ఠవ మెఱిఁగినవాఁడా కాఁడా యన్న ప్రశ్నకు సమాధానము బుద్ధికిఁ గలుగును. ఈ యీ శబ్దములు వాడుట

చేతననిగాని యీ యీ పలుకుబళ్లు ప్రయోగించుటచేతననిగాని చెప్పుట స్థూలరూపము. ఒక కవియొక్క గ్రంథము రమణీయముగా నుండదు. అది రమణీయముగా లేకపోవుటచేత నొక విమర్శకుండు దానియందు దోషములు చూపించును. సామాన్యముగా శబ్దదోషములు నిలువవు. ఈ సంగతి నేటి పత్రికలలోని విమర్శ ప్రతి విమర్శలవలనం బాఠకులు తెలిసికొనవచ్చును. యాథార్థ్యమే మనంగా ఆ కవి రచన రమణీయముగా లేదు. ఆ రచన కవితా శబ్దవాచ్యముకాదు.

శ్రీ చౌదరిగారి రచన యిట్టి దోషములకుం దావీయదు. చౌదరిగారు నిర్దుష్టమైన సుష్ఠుభాష వ్రాసెడి కొలందిమందిలో నొకండు. వీరి భాష మిక్కిలి సంప్రదాయసిద్ధమైన భాష. వీరి కవితాశక్తి శబ్దమును విడిచి చిందులు త్రొక్కదు. పాఠకుని విపరీత బుద్ధిమీంద వీరి కవితాశక్తి యాధారపడి లేదు. అందుచేతనే వీరి యభినవతిక్కన బిరుదము సార్థకమైనది.

ఈ గ్రంథముపేరు శబల. శబల యన గోవు, బహువర్ణములుకలది. ఇందు బహువిషయములను బురస్కరించుకొని వ్రాసిన శీర్షికలు కలవు. వీనిలో 'సంక్రాంతి తలంపులు' పరమోత్తమమైన కవితా ఖండము. దీనిముందు నిలిచెడి కవితాఖండ మీ గ్రంథములోలేదు. ఇది కవియొక్క స్వానుభవము.

కవిత్వమనంగా ననుభవ పరమార్థము. ప్రతివాండును దన యనుభవమును జక్కంగాం జెప్పంగలండు. వేఱొక కథ తీసికొన్నప్పుడు ఆ కథలోనున్న వ్యక్తియొక్క యనుభవము తన యనుభవములోనుండినంగాని చక్కంగాం జెప్పలేండు.

మహాకవి భావనాపరమావధి భూతమైన బుద్ధితో వాని యనుభూతిని దా నవగతము చేసికొని తన యనుభూతిని, తాను చెప్పెడి గణితిని జోడించి లోకోత్తరత్వమును సంపాదించి మహాకవి యగును. కవి తన యనుభూతిని దానే చెప్పునప్పుడు శబలమైన భాషకలవాడైనచో మహాకవికి సన్నిహితుఁడగును. తన కావ్యమునందలి యొక పాత్రయొక్క యనుభూతిని భావించి తనది చేసికొనవలసిన బాధ్యత లేకుండ దనకు సహజమైన మార్గమునందుఁ బోవును. తేలికగా నతనికి మహాకవి పదవి సిద్ధించును. అల్పప్రయత్నముతో నధిక లాభము కలిగెడి స్థలమిది.

'సంక్రాంతి తలఁపులు' చిత్రమైన కావ్యఖండము. ఇందు రైతు జీవితము పరమరమణీయముగా వర్ణింపఁబడినది. కవి చిన్నప్పుడు రైతు. కుప్పలు నూర్చినవాఁడు. గడ్డికోసినవాఁడు. వెంటికట్టినవాఁడు. పదిమోపుల గడ్డికవలనెత్తిన రెట్టబలము కలవాఁడు. తరువాతఁ దెనుఁగుపండితుఁడై కవియైనవాఁడు. కవిగా నంతపంటయుఁ బండించుకొన్నవాఁడే. కాని తొలినాఁటి పంటమీఁద వలపుకలవాఁడు. ఈపంట గాలిపంట. ఆ పంట భూమిపంట. భూమిపంట బ్రదికినన్నాళ్లు సుఖపెట్టునది. శరీర సౌష్ఠవము చెడనీయనిది. ఈ కీర్తిపంట బయటఁ బల్లకీలమ్రోఁత, యింటిలో నిఁగలమ్రోఁత. రైతు 'పుచ్చిన కొయ్యలోఁ జిగురుపుట్టునటుల్ వలిపాట' పాడనఁట. ఈ శీర్షికలో నొక పద్యము బాగున్నదని, యొక పద్యము బాగులేదని లేదు. సర్వ మనుభూతివిశేషమగుటచేతఁ బ్రతి పద్యము స్వాదువుగా నున్నది. వెంటికట్టుటలోని కృషికుని

శిల్పము వర్ణింపఁబడిన మూఁడవపద్యము చూడుఁడు. మొలత్రాడువలె బుడుపులులేకుండఁ బదిచేతుల వెంటిని కట్టఁగా సిడమువలె నిల్చినదఁట. ఆనాఁటి భోజనసౌష్ఠవము, ఆనాఁటి తృప్తి, యీనాఁటి యనారోగ్యస్థితి. ఆనాఁటి బలము, ఈనాఁటి బలహీనత. కవి చిన్నప్పుడు బండి తోలుకొనిపోవుచున్నాఁడు. చక్ర మూబిలో దిగినది. అట్టుపులిసిన గిత్త లాగలేక పోయెను. కవి గిత్తనూడఁదీసి కాడి తానే మెడమీఁద వైచుకొని లాగెను. ఆ కవి నేఁడు కడవెఁడు నీళ్లు తోడ లేఁడు. ఓహో! రైతుజీవనములోని మాధుర్యమంతయుఁ దెలిసినవాఁ డీ కవి. అట్టి జీవనమును వదలిపెట్టి దూరపు కొండల నునుపుచూచి యొజ్జతనమునకు దిగిన యీ స్థితిని పంచదార యనుకొని చేఁదును మెక్కితి ననుచున్నాఁడు. 'ఒక మరకైవడిం గదలుచున్న యొడల్ కురిచీకిదత్త'మైన దనుచున్నాఁడు. ఓయి నాగరకులారా! కృషీవలజీవన విముఖులారా! ఈ మహాకవిని వినుఁడు. నాగరకతా భ్రాంతిని వదలించుకొనుఁడు.

ఇఁక మాటీనజీవిత మెటువంటిదో చెప్పుచున్నాఁడు. పదిమందికిఁ గాదు ఇర్వదిమందికిఁ గాదు బుద్ధిలేని యేఁబది మందికిఁ బ్రొద్దుగ్రుంకులు నఱవవలయును. కాపులకు, పెండ్లి కట్నాల చదువుకోరెడి చట్టులకుఁ జదువు చెప్పవలసి వచ్చినది. ఈ చదువుచెప్పుట యెట్టిది? కంకులు నూర్చుట కాదు, చెత్తనూర్చుట ఈచెత్తలోనుండి ధాన్యమును నూర్పవలయునఁట. అని కోరెడివా రెవరు? జీతమునిచ్చు నేలికలు. చెత్తలో గింజరానిచో నూర్చినవాని లోటుఁట. ఇదియంతయు

నేఁటి చదువునకు వ్యాఖ్యానము. ఓయి నేఁటి విద్యావేత్తలారా! ఓయి నేఁటి విద్యాపాలకులారా! ఓయి నేఁటి విద్యాపద్ధత్యభిమానులారా! రైతుజీవితములోని మాధుర్యమెఱిఁగి, యెదో యున్నదని యిచ్చటికివచ్చి కడగండ్లు పడుచున్న రైతు కవియైన యీ యభినవతిక్కన మాటలు వినుఁడు. మీ పద్ధతులను సంస్కరించుకొనుఁడు. మీరట్లు చేయరు. ఈయన గొప్పకవి యని మీకుఁ దోఁచినచో మీ రాజకీయము లనుకూలించినచో నాయన కింతధనమిత్తురు. బిరుదు లిత్తురు. ఎదో యుద్యోగ మిప్పింతురు. అంతియేకాని యీ మహాకవియొక్క వాణిని విని మిమ్ము మీరు చక్కదిద్దుకొనరు. పైఁగా మీరు మీ మార్గములు బాగుగానున్న వన్న కవిని గౌరవింతురు. అట్లు వ్రాసినవాఁడే కవి యందురు. కవి యట్లే వ్రాయవలయు నందురు. మహాకవి చేసిన హితోపదేశమును మీరు వినరు. అతనిని బాటించరు. పాటించు నేర్పున్నచో అభినవతిక్కన మాటలు వినుఁడు. ఈయన కెట్లోయొకట్లు సాగుచున్నది. 'బికారికిఁ బెట్టఁగ నిల్లు నెట్టఁగాఁ' దండ్రి యిచ్చిన భూములు, బుట్రలు నున్నవి. ఇందులో 'బికారికిఁ బెట్టఁగ' నన్నమాట యున్నది. ఈ కవి పరమ దయాసముద్రుఁడు. పదిమందికిఁ బెట్టెడివాఁడు, పెట్టించెడివాఁడు. ఈ మహాగుణము నేఁటి యితరకవులలో నింకొకరికి లేదనవచ్చును. ఆయన దాత. ఆయన వన్నియు గుప్తదానములు. ఈ సంగతి లోకమునకుఁ దెలియదు.

ఈ యుద్యోగవృత్తి యెవ్వరు సేయవలయునని ప్రశ్న వచ్చినది. ఈ వృత్తి కూటికిలేని సోమరులకఁట. రైతుకాని

వాఁడు సోమరి యని దీని వ్యాఖ్యానము. సోమరికానివాఁడొక్క రైతే. తక్కినవారందఱును రైతు కాయకష్టపడి పండించుచుండఁగా మనోవృత్తి ననుభవించెడివారు. ఆరైతు కూడ నింటిదగ్గఱఁ గూర్చుండి వ్యవసాయము చేయించెడి రైతుకాడు. నిజమయిన రైతు. పదునేనెకరములు మించని సేద్యకాఁడు. రెండవరైతు పాలేరు. తక్కినవారు కూటికేఁగల సోమరులు. ఈ కావ్యముపేరు సంక్రాంతి తలఁపులు ఇది నేఁటి యాంధ్రభాషాకవిత్వములో శిరోభూషణమైన కవితాఖండము.

ఇక రెండవది 'నాకథ - సీత' యన్న శీర్షికను విచారింతము. ఇది యాశువుగాఁ జెప్పిన కావ్యము. ఏఁబదియొక్క పద్యములు గలది. ఇందులో నీయభినవతిక్కనయొక్క నేర్పు చూతము. కవిత్వమునకు మొదటిది భాష. రెండవది భావము. ఈయనభాష నిర్దుష్టమైనదని చెప్పితినిగదా! పాండిత్యస్ఫోరకమైనదికూడను. 'సుందరపద్యన్నడిపెన్ స్వయంవరము - నాచారుమూర్తి మధుర(శ్రీ) చిక్కణపేటి - ముగురత్తలు నేరాండ్రొక ముగురును' ఇట్టి మాటలు కవియొక్క పాండిత్యమును స్ఫురింపఁజేయును. ఇట్టివి పుస్తకములోఁ జాలఁగలవు. నే నీ శీర్షికలోనివి మాత్రమే తీసితిని. సీత తన కథ చెప్పుచున్నది. 'ముగురత్తలు నేరాండ్రొక ముగురున్ లభియించి హర్షమున ముంచిరి నన్' ఇది చమత్కారమైన రచన. ఏరాండ్రు - తోడికోడండ్రు. ఆ ముగ్గురు తోడికోడండ్రు సీతయొక్క చెల్లెండ్రే. సీత వారి నేరాండ్రుగానే చెప్పుచున్నది. ఇది యత్తవారింటి కాఁపురములోని నియమములను ఒద్దికలను చిత్రముగా ధ్వనించుచున్న వాక్యము.

"సౌమిత్రియందశ కల్గుట
రాముననుక్ నాకు వని పురంబయి తోఁచెన్
నా మగఁడే దేవుఁడని
ప్రేమించెడి ఋషులఁ జూచి పెరిఁగితి నేనున్"

ఈ పద్యమొక లోకోత్తరమైన పద్యము. తన భర్తను లోకులు గౌరవించుచుండఁగా స్త్రీ యెటువంటి యనుభూతిని పొందునో ఆయనుభూతి యిందు వ్యంగ్యమై పరమ రమణీయముగ నున్నది. తరువాతి పద్యముకూడ నిట్టిదే. ఒక గొప్ప పురుషుని చేపట్టిన స్త్రీయొక్క అనుభవ విశేష మిందు ధ్వనితమై యీ యాశుకావ్యమును రత్నపేటికగాఁ జేయుచున్నది. ఈ చిన్నకావ్యములోని సీతసృష్టి యొక వివేకవతియైన, మంచియింటఁబుట్టి మంచి యింటికి వెళ్లిన తెలుఁగు బాలిక యొక్క జీవితమును ధ్వనించుచున్నది.

ఈ కవి సంప్రదాయాభిమాని. అందుకనియే వీర పూజలో నన్నయ, తిక్కన, శంభుదాసులను 'నానావిధ వైదికార్చనల' భజింతుననెను. కర్ణుఁడన్న శీర్షికలో 'అనుకంపా నిఘ్నచిత్తము – అన్యాయ్యము –' మొదలైన సంస్కృతము లోని గడుసుప్రయోగములు చేసెను. 'పశువైద్య'మన్న శీర్షిక మటల నీయనయొక్క గైతుఁదనమే తెలుపుచున్నది.

'ఆంధ్రీ చిరోపవా సావిర్భవత్తపః క్రతుఫలము' ఇట్టి సమాసములు చక్కఁగా సంస్కృతభాష నెఱుఁగనివాఁడు చేయలేఁడు. ఈయన అభినవతిక్కన యెందుకైనాఁడు?

"కర్ణాటీ నవహీరహారము త్రిలింగస్త్రీసతీ మల్లికా
పూర్ణోద్యానము ఘూర్జరీ ముఖకళాపుంజంబు విశ్వక్షమా

స్వర్ణద్యంబరచుంబివాః పటలమై సభ్యప్రపంచమ్మునన్
వర్ణింపంబడు నీయశంబు మృదుభావా! భారతీవల్లభా!"

ఈపద్యమును జూడుఁడు. ఇది యచ్చముగా సంస్కృత పదభూయిష్ఠమైన పద్యము. ఇది శ్రీనాథుని మార్గమును చుంబించుచున్న రచన. ఈ పద్యము రంగాగారిమీఁద వ్రాసినది. ఆయనను 'భారతీ వల్లభా' యని సంబోధించుటలోఁ గలిగిన శ్లేషహేతుకమైన విచ్ఛిత్తి యట్లుంచి యీయన తలఁచుకొన్నచో నితరులవలె నిట్టి రచన చేయఁగలఁడని రుజువగుచున్నది. కాని యీ కవి శ్రీనాథుని మార్గముకంటెఁ దిక్కన్న మార్గము గొప్పదియని తెలిసికొనినవాఁడు. అందుచేతఁ దెలుఁగు మాటలు నింపి రచన సేయుటయే తెనుఁగు కవితయొక్క రమ్యత యని యీయనయొక్క నిష్కర్ష.

మోసులెత్తిన వేలుపుంబాసమీఁది
తగులమునఁ జేసి తెల్గును దెగడువారు
వ్రాయుదురుగాక తెలుఁగు కావ్యమ్ము - లినుప
సుద్దలేకాని యవి లక్కముద్దలగునె ?

సంస్కృతపదభూయిష్ఠమైన తెలుఁగు కవిత్వము ఇనుప సుద్దలు. తెలుఁగు నుడుల ప్రోవులైన తెలుఁగు కవిత్వము లక్కముద్దలు. ఇది యీయన తీర్పు. ఓహో! తెలుఁగు కవీ! తిక్కన్నగారు తెనుఁగుభాషకుఁ జేసిన మహోపకారమును నీవు కీర్తించి యా మార్గమున నడచిన వాఁడవు. నిజముగా నీ వభినవ తిక్కనవు. కవులయొక్క శక్తి సగానికి సగము కాదన్నచో నూటికిఁ దొంబదిపాళ్లు వారి భాషయందును, వారి శైలియందును గలదు. వట్టి

భావము లెవరికిలేవు? భావము లందఱికిని గలవు. అందఱకుఁ గల భావములను, వ్యక్తిగాఁ దనకుఁ గలిగిన విశేషభావములను కవి తా నెఱిఁగిన భాషలో తాను నేర్చిన భాషలో, పరమేశ్వరుఁడు తన కనుగ్రహించిన శైలిలోఁ దీర్చి చెప్పును. నీవలెఁ దెనుఁగుబాసయందే యింత యధికాదరము కలవారు నేఁటి కవులలో లేరు. ఒక ప్రత్యేకమైన శైలియం దభిమానము కలవా రున్నారు. ఆ మార్గములోఁ దెలుఁగుమాట లెక్కువ రావచ్చును. అదివేఱు. నీయొక్క తెలుఁగు బాసయందలి యభిమానము వేఱు. తెలుఁగు బాసయందలి నీయొక్క యభిమానము విలక్షణమైనది. అది నీ సర్వకావ్యమునందున్నది. అదియే నిన్ను అభినవతిక్కనను జేసినది.

ఇతరములైన బహుశ్లోకలలో నందందు వీరి రచనాశక్తి సమృద్ధిగా గోచరించును. గాంధిజీని 'ఎరవాడ శ్రీమందిరయోగి' యనుట యొక రమణీయమైన కూర్పు. గాంధిజీ సర్వకాలములయందును ఎరవాడ జైలులోనే లేఁడు. కాని ఆయన అహింసాసిద్ధాంతము ననుసరించి భారతజాతికి స్వాతంత్ర్యము తీసికొనివచ్చు ప్రయత్నములో చెఱసాలయందుండుట, అందును చాలదినములుండుట సంభవించినది. ఆయన సాహాయ్య నిరాకరణోద్యమమునకు, చెఱసాలకు అవినాభావసంబంధముగా భావనచేయఁబడి సర్వకాల సర్వావస్థలయందును చెఱసాలయందే యున్నాఁడన్న యొక భావము నాశ్రయించి యీ కూర్పు చేయఁబడినది. ఇది నిజముగా యథార్థముకాదు. హృదయనిష్ఠమైన యొక భావమునను సరించి పరమయథార్థము. కవిత యిట్టిస్థలముల

యందే అధికరమణీయతను సంపాదించును.

ఆంధ్రచరిత్రలో బ్రాహ్మణులు సేనానాయకులై చక్ర
వర్తులై మనినఘట్టము లనేకములు కలవు. ఈ కవిమనస్సులో
నది యొక గొప్పవిషయము. ఆంధ్రనాయకుఁడన్న శీర్షికలో
ఆంధ్రులలోని విశేషములు చెప్పుచు 'ఘోరకదనవ్యాపార
పారీణులై నుతికెక్కంజాలిన భూసురుల్గలరె తెన్గుంగడ్డ వర్ణించినన్'—
అని వ్రాసెను. నేఁటికవితలో నిది యొక ఆశ్చర్యకరమైన
విషయము.

'ఎంత మొగమోటయున్న సాహిత్యమర్మ రసికు
లీ సీమవా కాట రక్తిసెపదు' ఇది యొక యథార్థకథనము.
నేఁటి తెలుఁగునాటఁ గవితాభావుకత మొగమోటము
నాశ్రయించియే యున్నదనవచ్చును. కాని సాహిత్యమర్మ
వేత్తలు కలరు. కావుననే మహాకవులు మహాకవులుగా
భాసించుచున్నారు. దానిని చౌదరిగారు రమ్యముగాఁ జెప్పిరి.

ఇందులో వినోబాభావేను గూర్చి చెప్పిన శీర్షికకు
'అతఁడు' అని పేరు. ఈ పేరు పెట్టుటయే చమత్కారముగా
నున్నది. భావే తచ్ఛబ్దవాచ్యుఁ డన్నమాట. ఈ కవి సహజ
ముగా సాధువు. భారతీయసంస్కారాభిమాని. బుద్ధుఁడు,
గాంధి – వారి సిద్ధాంతములకు రసించిపోయెడి ఆర్ద్రమైన
ప్రకృతిగలవాఁడు. తత్త్వమువారియందే కలదని నిశ్చయము
కలవాఁడు. గాంధిజీతర్వాత మరలఁ దత్సిద్ధాంతములు సర్వాం
కషముగా ననుసరించుచున్న వినోబాభావేను తచ్ఛబ్దవాచ్యు
నిగాఁ జెప్పుట యీ కవియొక్క హృదయమర్మమును విప్పి
చెప్పుమాట. అతని చేతికదురు 'ఒక మహాశాస్త్రమర్యాద

నొంది వెలసెను'. ఆ శాస్త్రమును నిర్మించిన ఋషి గాంధిజీ. దానికి సూత్రకారుఁడు గాంధిజీ భాష్యకారుఁడగు వినోబా. ఈయన కొన్ని వేదభాగములు తన మాతృభాషయగు మహారాష్ట్రములోనికి భాషాంతరీకరించెను. ఈ విషయమును చౌదరిగారు చాలసొగసుగాఁ జెప్పిరి. 'ఒక మహావేదఋక్కు వానికిఁ గరంగి చల్లచల్లని దేశియై వెల్లివిరిసె'.

ఈ వినోబాయొక్క సిద్ధాంతము చౌదరిగారికినచ్చినది. ఆ సిద్ధాంతము ననుసరించిననే కృతయుగమువచ్చును. కృత యుగస్వరూపము తత్సిద్ధాంతముయొక్క ఆచరణదశ. దీనినే యీపద్యములోఁ జెప్పుచున్నారు.

'కోటికొకఁడైన వీనికి దీటువచ్చు
పురుషుఁ డుండినమహికి రాచటీక మేల
శాసనము లేల యస్త్రశస్త్రమ్ము లేల
ధర్మదేవత నాల్గుపాదముల నడువ'

కవులు సామాన్యముగా నేదియో యొకసిద్ధాంతమునం దిష్టముకలవారే! ఉత్తమకవుల కేవో యొక సిద్ధాంతము తప్పకుండనుండును. ఆ సిద్ధాంతముల ననుసరించి ఆ కవుల కవిత్వమునకు కొంతమర్యాదయు కల్గుచుండును. సీతారామ మూర్తి చౌదరిగారు గాంధీజీయొక్క సిద్ధాంతానుయాయి. ఇది వారి కవనమునకు పట్టుఁగొమ్మ. వారి 'బాపూజీ-ఆత్మకథ'యే దీనికిసాక్ష్యము. ఈసిద్ధాంతము వారి సర్వకవిత్వమునందును మణులలోని దారమువలె అనుస్యూతముగా వచ్చుచునే యుండును. ఇది వారి కవితాసరస్వతికి జయపతాక.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

మా శబల

మా నరసయ్య "మామయ్యా! జంకుచునే యడుగుచున్నాఁడను. నీ కృతి నొకదానిం జేపట్టు భాగ్యము నాకుఁ గల్గునా?" యని యైదాఱు నెలలనాఁడు లేఖ వ్రాయుదనుక నీ శబల యునికి నెఱుంగను.

ఏదియే నెన్నఁడుం గోరని మేనల్లుని కోర్కెని మన్నించు టెట్లా? యని యేను మానసించి చిల్లరకొట్టుం దెఱచిమాడఁగా బ్రమరణాంతర మగు రచనలు కొన్ని నా కంటఁబడినవి. "మావాని యభిలాషముం దీర్ప వీనినే యేల ప్రకటింపరాదు? ఇది ఖండకావ్య యుగమేకదా!" సవి తలంచి యా యా సందర్భములం దిటీవల వ్రాసిన 'అతఁడు' మున్నగు మఱికొన్ని ముక్కలను సైతము వానితోఁ జేర్చి యొకరూపముం దీర్చి నేఁటి కిట్లు వెలువరించితిని. విషయవైవిధ్యమునుబట్టి యీ సంపుటమునకు 'శబల' యనుపే రుంచితిని.

ఇందు సమకాలిక వ్యక్తుల నుద్దేశించి రచియించిన ఖండములు విస్తృతికిం గాకున్నను సంఖ్యకు హెచ్చుగాఁ గలవు. ఈ వ్యక్తులలోఁ గొందఱు మహాకవులు, కొందఱు మహానటులు, కొందఱు తాత్త్వికులు, కొందఱార్తబంధువులు, మఱికొందఱు రాజకీయనాయకులు. వీరందఱు ప్రజాసేవ కంకితమైనవారు, ప్రపంచ కల్యాణము నాకాంక్షించువారు. కావుననే వీరి చరిత్రలు నా కవితావస్తువులై నిస్స్వార్థప్రశంసల నందుకొన్నవి. ఇట్టి చరిత్రలు సర్వసారస్వతములకును మూలబంధములనుట నిర్వివాదవిషయము. ఉదాత్తమగు నాంధ్రలోకము నా యితరకృతులకుంబలె దీనికిని స్వాగతము పల్కునని విశ్వసింతు.

ఈ సంకలనమున కలంకారముగా విపులమైన పీఠికను వ్రాసి నన్నాదరించిన కవిసమ్రాట్టులు, శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వక నమోవాకములు సమర్పించువాఁడ.

తెనుఁగు లెంక

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి

ఈవి

నామేనల్లున కిల్లు వాకిలియుఁ గాంతావిత్తముల్ కామ్యముల్
గామిన్ బెద్దకలంగి డీల్పడుదు రక్తస్పర్శ మూలమ్ముగన్
సీమల్ దాఁటిన తద్విరాగము కృతిస్వీకారభోగాహిత
ప్రేమంబై వడితగ్గి నా మదికిఁ దృప్తింజూపె నీ నాఁటికిన్

ప్రతిభకుఁ గాదు నేరిచిన ప్రజ్ఞకుఁగాదు వయఃప్రమాణ గ
ణ్యతకునుగాదు లౌకికమహత్తకుఁ గీర్తికి మూర్తికేని గా
దితని జితేంద్రియత్వమున కేను గరంగి కృతిప్రదాతనై
సతత సుఖాయురున్నతి వశంపడ దీవసలిత్తు వీనికిన్

ఈతనితండ్రి సద్గుణ మహిష్ఠుఁడు పండితుఁ డస్మదీయ ధీ
చాతురి కాదితీర్థ మభిజాతుఁడు సుబ్బయ మామకీన మీ
రీతి నెఱింగి పొంగు ననుదృష్టియు నేత దుపాయనం బిడన్
హేతువు; పుత్రరూప గురుఁడేకద! వీఁడు శ్రుతిక్రమమ్మునన్

అటు గురునిఋణము దీర్చుట
కిటు సోదరి బిడ్డవలపు నీడేర్చుట కొ
క్కటి చాలున్ బని యని వేం
కటనరసయ కితని కిడెదఁ గవితన్ శబలన్

2

పలితోడ నపవర్గపదముఁ బాలించు నీ
జనని శేషమ్మ వత్సలత నింపి
కృతికన్య నన్న కిచ్చితి మని దివినున్న
యనుఁగుఁజెల్లెలు * రాఘవమ్మ పొంగి
నీ కాఁపురంపు వెన్నెలవెల్లిఁ దోఁగి మా
తామహి చెంచమ్మ తనువు వడసి
తనకుమ న్వేలయింపఁ దలకొన్న నిన్నుఁ బొ
త్తుఁ దలంచి చల్లయూర్పుండు సొగసి

తరుణతరుణ, కుంకుమహరిద్రా సువర్ణ
శబల, సురభిళ, సుమన – యాసారధార
లెసఁగ దీవింప నిత్యసాహిత్యరాజ్య
రమను గైకొమ్ము జాస్త్రివంశమణిదీప !

శిక్షితచిత్తవృత్తిని వశీకృతవైదుషిఁ గావ్యశిల్ప స
ర్గక్షమధీ నుదారత నిరర్గళదేశికతన్ స్వదేశ దా
స్యక్షతికై చెఱన్ బడిన యార్తిపరంపరఁ గన్నకీర్తి నీ
యక్షరసంప్రదాన మసువై నిలుపన్ బొలుపందు మల్లుఁడా !

---

* ఈమె నా మొదటి యిల్లాలు

శ బ ల

సంక్రాంతి తలఁపులు

వెచ్చని గడ్డిపై నడుగువేయుచు మంచు మొయిళ్ళ బంటుగా
వచ్చిన సీతురక్కసికి వంగక గిత్తలబంతి దోలుచున్
బుచ్చినకొయ్యలోఁ జివురుపుట్టునటుల్ వలిపాట పాడుచున్
రెచ్చిన జవ్వనంబును స్మరించెద నీమకరోత్సవమ్ములన్

రెపరెప సెజ్జవీడి నిదురించు నెలంతను మేలుకొల్పి వం
ట పనులు దెల్పి జాలినిగుడన్ ననుఁజూచు వెలంది నెట్టిటో
కృపకు దవిష్ఠఁ జేసి నడిరేయికడన్ బసిలోఁడ నేగి రేఁ
గి పడుగునూర్చినాఁడఁ బరికింప న దెంత కఠోరనిష్ఠయో

పడు గటు నల్గుచుండ నిటు పాఁతఱసంగతి నెంచి గింజలం
బిడిచిన సేకె నేర్చి సరిపెట్టి నటూ మొలత్రాడు కైవడిన్
బుడుపులురాని శిల్పములప్రోవును వెంటిని దీర్చి నిల్పినన్
సిడము విధాన నిల్చెఁ బదిచేతులపాటిది యయ్యు నయ్యెడన్

అరుణమయూఖబింబ ముదయాద్రికిఁ జేరకమున్నె పొట్టలో
నెరగలిసాగెనప్పు డది యేమి బుభుక్షయొ; కూటికావడుల్
దరిసెన మిచ్చుదాఁక నయథాతథమై నయనద్వయమ్ము నాఁ
డటిముటిపడ్డతీరు తెలియంగలవా రొకకాఁపులే కదా!

బట్టనవ్రేళ్ళతో నదిమిపట్టిన మిర్యపుఁగాయ నంజుచున్
దెట్టలు తెట్టలై మిసిమిదేలిన మజ్జిగబువ్వ దోసిటం
బట్టి బుభుక్షతీవ్రతలు పాయఁగ జుఱ్ఱిననాఁటి తృప్తి నా
పొట్టకు ముట్ట దీ ముదిమిప్రొద్దుల సాపడు పిట్టమేఁతలన్

ఊరుంగాయలు పచ్చడుల్ పులుసు లేవో కూర లైదాఱు సాం
బారున్ మీఁగడ లప్పడాలు వడియాల్ వడ్డించినన్ నేఁ డిసీ
చేరెండన్నము లోనికిన్ దిగ; దహా! చిన్నప్పు డే నొక్క గోం
గూరన్ గుండెఁడుకూడు మెక్కితి నెఱాగోతాలతో దూఁకితిన్

గట్టితనమ్ముచిందఁ బిడికట్టకు సాగిన దెబ్బదెబ్బకున్
బుట్టెఁడు రాలి రాశివడెఁబో! కుసుమల్; కడియమ్ము మీఁదికిం
బట్టినగడ్డి నొడ్డి పనపంజినచోఁ బదిమోపు లుండు నా
రెట్టబలమ్ము నేఁడు సయిరింపదు వీసెఁడుకూర లెత్తఁగన్

అఱ్ఱుపులిసి గిత్త యంకెవైచినతఱి
నడుముగట్టి పట్టి మెడకుఁదార్చి
యూఁబిలోనిబండి నూఁపి లేపిన మొన
గాఁడ వెఱతు నిపుడు కడనఁదోడ

ఆ బల మాజవమ్ము సగమైనను లేమికి నా వయస్సులోఁ
నేఁబదిరెండువత్సరము లేగుట కారణమౌనె ? తాతలై
ప్రాఁబడినట్టి కర్షకులు బంధుజనుల్ పిడిఱాళ్ళకైవడిన్
రేఁ బవలింట దుర్భరపరిశ్రమ నోర్చుచు నార్చుచుండఁగన్

ఈ దౌర్బల్య మకాలవార్ధకము నా యీకొన్న పీరమ్ములోఁ
బ్రాదుర్భూతములయ్యె నోజ్జన మెదో భాగ్యంబుగా నెంచి నా
పాదెల్లన్ గదలించుకొంటిని రుజాభారమ్ము నార్జించితిన్
జేఁదున్ మెక్కితిఁ బంచదారయని సీ సీ ధర్మమున్ దక్కితిన్

ఒక మరకైవడిన్ గదలుచున్నయొడల్ కురిచీకి దత్తమై
సకలజవమ్ము గోల్పడియె సంధులు గ్రంథులు త్రుప్పువట్టెఁ బొ
ట్టకు శని దాపురించె నకటా! నికరమ్మగు కుత్తు వోయె సం
దుకొనెఁ దెగుళ్ళు మందులను దోఁగితి వేఁగితి నొవ్వ క్రొవ్వులన్

రొక్కములేనినాఁడు కొమరుల్ తలచూపనినాఁడు వైదుషీ
రుక్కులురానినాఁడు పదురున్ గొనియాడనినాఁడు గద్దియల్
దక్కనినాఁడు మానిసి వెతంబడ నొల్లకపోవుఁగాక వాఁ
డుక్కునఁ బేదయై రుజల కోడినినాఁడు తపింపకుండునా ?

అన్నము దిన్నచేతితడి యాఱియు నాఱకముందె వేళ పై
కొన్నఁబ్రమాదమంచుఁబరుగుల్ నురుఁగుల్ వెడలించిరొప్పుచు
న్నన్నినవేసటన్ నిలువఁబట్టుచుఁ దిన్నది గొంతుదాఁటి పో
కున్నను బారముల్ నుడువుచుండవలెన్ విధి కంజలించుచున్

అటు నిటు నేగివచ్చి గడియారపుటంకెల కోహటించి యాఁ
కటినెగు లెంతయున్న నరికట్టి హుటాహుటి దుమ్ముఁగాళ్లతో
జొటజొటజాఱు క్రొంజెమరుఁజుక్కలతో బడికేగి నాయికా
నటనలు సెప్ప లంకణమునన్ మఱుగల్పు తెఱంగు కన్పడున్

పదుగురకుఁగాదు మఱి యి
ర్వదిమందికిఁగాదు బుద్ధి బలశూన్యుల కేఁ
బదిమందికి వినఁబడున
ట్లదలింపవలెన్ గళంబు నా సాయమ్మున్

వలచి పఠించువారు పదివందలు వచ్చిన ముద్దుముద్దుగాఁ
దెలిసినవట్టు నేర్పి పరితృప్తివహింతు సహింతుఁగాని కా
కులు వరశుల్కపుంజదువు గోరెడి బొట్టెలు చట్టులైనచోఁ
గలఁగి నలంగి నెవ్వగలఁ గందక కుందక యుంట శక్యమా ?

మూఁగినయూర్పుతోడఁ దలమున్కలవేదనతోడఁ బారముల్
వాఁగినఁ జాలునా ? పొరలివచ్చు పరీక్షలు లక్షదోసముల్
రేఁగిన వ్యాసముల్ పొరిఁబొరిన్ సవరింపక తప్ప దొజ్జకున్
మూఁగినపాప మీ చెనఁటిమందలవ్రాఁతల దిద్ది తీర్చుటల్

చర్చలు చేసిచేసి గురుసత్తములం గొనియాడియాడి నా
నేర్చిన నేర్పలంతి యననేరను సోమరిఁగాను బల్మి వో
నార్చితి నిన్నినాళ్ళు తుద కబ్బిరి నల్గురు మేటిశిష్యు లే
నోర్చిన తక్కునోవి యిసిరో! వితయైనది చెత్తనూర్చుటై

కూఁతురు వంజయూట కనుఁగొక మగంటిమిలేనివాఁడు జా
మాత యటన్నటుల్ పనికిమాలినశుంఠలు తోఁకలేని యీ
క్రోఁతులు నెగ్గకున్న నది కోవిదులోటని తేల్చి వానికిన్
వాతలుపెట్టఁ జూతు రనివార్యులు జీతము నిచ్చునేలికల్

ఇంతశ్రమించి యీ తోడుగునీడ్చి గడించెడు సంబళంబు వా
రాంతము రాకమున్నె వ్యయమై చను నెంతబిగించిపట్టినన్
సంతనచేసి మత్పిత యొసంగినభూములు బుట్ర లుంట నా
గంతులు సాగుచున్నవి బికారికిఁ బెట్టఁగ నిల్లు నెట్టఁగన్

నెట్టికసీల నొజ్జను గణించుట మెచ్చుట కల్గినప్పు డీ
పొట్టకు బట్టకైన సరిపోవని రాబడి కియ్యకొందు మై
గట్టితనమ్ము క్రక్కుదలి గాసికిదాసుఁడనౌట సైత మె
ట్టెట్టొసహింతుఁ గాని పరు వెంత వశంపడు నయ్య వారికిన్ ?

కూటికిలేని సోమరులకున్ సరిపోవునుగాని సేద్యపుం
బాటున ముగ్గితేలు బలభద్రులకున్ బడికొల్వు గిట్ట; దీ
మాటలుత్రచ్చి సెప్పితిసుమా! యివిబుక్కులమీఁదిబుక్కు;లీ
బాటకు రండు మోహ మెడఁబాసి సుఖింపుఁడు కర్షకప్రజల్!

"పంతుల వౌట నీ కవిత పండె, సముజ్జ్వల కావ్యసృష్టికిన్
సంతనకట్టి గెల్చితి, ప్రజల్ ప్రభువుల్ కనకాభిషేక భా
స్వంతు నొనర్పఁ గుల్కితి, వసత్యమె యీపలు"కందు రేని రా
ద్ధాంతముజోలికేగ, వినయమ్మొసరేఁగ శిరమ్ము వంచెదన్

౨౨-౧౨-౫౩

★

వీరపూజ

జయనాదమ్ములు, హస్తచాలిత ధనుర్జ్యావల్లి కాటంకృతుల్
వియదగ్రమ్ములఁదాఁకఁ, బూజ్యులు పురావీరుల్ పునారూపముల్
గయికొన్నట్లు తెలుంగు ప్రాంగణములం గైసేయుచున్ నిల్చి త
న్మయతం గూర్చునొయారి పాపలకగున్ బ్రహ్మాయు రారోగ్యముల్

నిజసుఖ ముజ్జగించి, ధరణీహిత ధర్మభరమ్ము సైఁచి, దు
స్త్యజములు రాగవైరముల కానలు వెట్టి, జగజ్జనమ్ము ల
క్కజపడ నిల్చి గెల్చి నుతి గాంచిన వీరుల కంజలించి, యీ
విజయ మహాఃఫలం బనుభవింతు శరన్ముఖ రమ్యవేళలన్

తన సవ్యసాచిత్వమున గర్వితారాతి
సంహర్తయై లోకశాంతి గూర్చి
తన మేనిమాంసమ్ము తఱిగి త్రాసునఁ జేర్చి
యార్తరక్షాదీక్ష కల్లువెట్టి
తన జీవమునకు జీవనమైన కవచమ్ము
కోసి దాతృప్రథాకోటి కెక్కి
తన ప్రాణ మల్లాడి తల్లడంపడు వేళ
జతపడ్డ కూడు నీ రతిథి కొసఁగి

వీరతాపూరితంబైన భారతమ్ము
సృష్టిచేసిన పార్థుని, శిబిని, గర్ణు,
రంతిదేవుని హృన్మందిరాంతరమున
నిలిపి కవితాప్రసూనముల్ నినిచి కొలుతు

పుట్టినయింటి రాచసిరిపొంగులు, జవ్వనపుంబసందు, చే
పట్టినరాణిచక్కనలు పాపనితీపి దొలంగి, దైన్యపుం
గుట్టలుగూల్చి లోకమునకున్ సుఖశాంతులుగూర్పఁ గావులం
గట్టిన శాక్యసింహుని వికస్వర వీరగుణంబు మెచ్చెదన్

ఉత్తమవాగ్మినా నొప్పారె నురక గ
ర్జించియూ కాదు వర్జించి నుడులు
అతిలోకబల సమంచితుఁ డయ్యెఁ గండలు
పెంచియూ కా దలయించి యొడలు
చిరజయశ్రీ ధురంధరుఁ డయ్యె రిపుల ఖం
డించియూ కాదు పండించి కృపలు
అమృతత్వమందె యాగము లాచరించియూ
కాదు నిష్కామయోగము వరించి

యతఁడు సామాన్యుఁడెట్లు ? వీరత కపూర్వ
జీవములు వోసి వాసిదెచ్చిన మహాత్ముఁ
డతని నడిచిన బాటలయందు నడిచి
పందయును సత్యవిక్రమాస్పందుఁడయ్యె

కావిరిచీఁకటుల్ దెసలఁ గ్రమ్మిన ప్రొద్దుల వ్యాసవాఙ్మయ
శ్రీవెలుఁగుల్ తెలుంగున సృజించి విశంకట వీరమార్గ మాం
ధ్రావలికై వెలార్చిన మహాకవిభాస్కరులన్ భజింతు నా
నావిధ వైదికార్చనల నన్నయ తిక్కన శంభుదాసులన్

పొత్తులలోనికూనకును బుస్తె బిగించి యనాథపెండ్లి పే
రెత్తిన మండుఘాందసుల యేల్బడిపై నసిదూసి దుర్భరా
పత్తుల కోర్చి నెగ్గిన యపారపరాక్రముఁ గందుకూరి వీ
రోత్తము నెంచెదన్ నవయుగోదయకారణు సాహితీరణున్

తరతరాలచరిత్ర త్రవ్వి యెత్తిన వీర
భద్రున కారతిపళ్ళెమెత్తి
విజ్ఞానచంద్రికల్ వెదచల్లి నుతిగన్న
కొమరరాజున కణంకువలు చాటి

వేనోళ్ళ జాతీయవిధు లుగ్గడించిన
నాగేశునకుఁ బాలభోగ మొసఁగి
ఆంధ్రోద్యమ స్యంద నాదిచోదకుఁడైన
వెంకటప్పకు నెఱావిరులు చల్లి

యాంధ్రి కభినవభారతమందు మన్న
నలు గడించిన * యన్నపూర్ణమకు నెరఁగి
వీరపూజానురక్తి నుద్వేలమైన
యస్మదావేశమునకు ధన్యతను గూర్తు

జామున కొక్కముక్కవరుసన్ దనువంతయు రాష్ట్రసిద్ధికై
హోమముచేసి లోకముల నూఁపియభీప్సిత మందుకొన్న శ్రీ
రాములు వందవందల తరాలకుఁగా నొకసారి పుట్టు - స్వ
క్షేమమునెంచి తాదృశుల శీలము జాతి జితించుకోవలెన్

ధనువు లమ్ములు హనుమకేతనము లూని
శూలచిహ్నితమంజులాంశుకము లూని
"వీరకొలుపు"లు సాగించు పిన్నపెద్ద
లద్దములు తెల్గుజాతిమర్యాద వెలయ (౧౦-౯-౫౮)

* మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవి

(ఆలిండియా రేడియో - విజయవాడ కేంద్రమువారి సౌజన్యముతో)

★

కర్ణుఁడు

దీక్షన్ బాండవ ధార్తరాష్ట్రులకు సంధింగూర్చి విశ్వప్రజా
రక్షం జేయఁ దలంచి కౌరవసభారంగమ్మునన్ నీతివాగ్
దక్షత్వంబును జూపి శౌరి తనవాదంబెల్ల వమ్మౌట స
ర్వక్షోభంబులు నీకుఁ దప్పవని రారాజున్ దుటారించుచున్

అరదము నెక్కి పోవుసమయంబున నంబుజనాభు వెంట సు
స్థిరతరభక్తిఁ గుంభజనదీసుతముఖ్యులు రా ముకుందుఁ డా
దరమున వారలన్ నిలిపి ధన్యుని గర్ణునిజీరి తేరిపై
సరసను నిల్పి యిట్లనెఁ బ్రసన్నవచోవిభవాభిరాముఁడై

కర్ణా! నీవఖిలార్థవేదివని పల్కంజెల్లదే యైన నా
కర్ణింపందగు నాదుపల్కు లవి మేల్గావించు భాస్వద్వరో
దీర్ణత్వంబున నీవు పుట్టితివి కుంతీకన్యకుం దొల్లి సం
పూర్ణప్రేమను సూతదంపతులు నిన్ బోషించి రిన్నాళులున్

ఆ కారణమున నిన్నీ
లోకులు సూతుఁగ మనమ్ములో నెంతురు సు
శ్లోకుండగు కౌంతేయున
కీ కరణిన్ నీచనామమేలా చెపుమా!

దుష్టాగ్రేసరు ధార్తరాష్ట్రు నిటు లెంతో భక్తి సేవించి నీ
శిష్టత్వంబునకుం గళంక మిడి వాసింబాసి భూభృత్కృపా
దృష్టింగోరుదు వేని ధర్మరతులై దీపించువా రిస్సిరో
కష్టాచారుఁడు భానుసూనువని శంకంబాసి నిందింపరా?

రాజద్భారతసార్వభౌమపదవిన్ రాణించి సర్వక్షమా
రాజస్తోమకిరీట సంఘటిత సద్రత్నప్రభాపుంజ వి
భ్రాజత్పాదుఁడవై సమస్తజన సంభావ్యుండవై వెల్గున
ట్లేఁ జేయించెద నీదుసోదరులచే, నే తెమ్ము కుంతీసుతా!

తమ్ములఁగూడి యెంతయు ముదమ్మున భారతసార్వభౌమ పీ
ఠమ్ము నలంకరించి నికటమ్మున ధర్మసుతుండు చామరం
బిమ్ముగ వీవ వాయుసుతుఁ డెల్లిని బట్టఁ గిరీటి సారథి
త్వమ్మొనరింపఁ గుజ్జలిరువంకలఁ గొల్వ వెలుంగుటొప్పదే?

అఖిల లక్షణ లక్షితాంగి పాంచాలి ని
న్నాఱవ భర్తగా నభిమతించు
నినుఁ గన్నతల్లి కుంతీదేవి దీనికై
యెంతేని మదిఁలోన సంతసించు

నిఖిల బాంధవమిత్ర నివహంబు నీరాక
కనుపమానందంబు ననుభవించు
లోకైకశౌర్యు లస్తోకసద్గుణధుర్యు
లగు పాండవేయు లాహా! యటందు

రిందులకు నించుకేనియు సందియంబు
చెందఁ బనిలేదు రాజ్యలక్ష్మీకరాబ్జ
సంగ్రహం బానరించి శశ్వద్విభూతి
నతులవిఖ్యాతి గాంచవయ్యా! సునీతి!

అనినం గర్ణుఁడు కృష్ణుఁగాంచి వినయవ్యాపార మేపార ని ట్లను దుర్వాసమునీంద్రునింగొలిచి తా నాదిత్యమంత్రంబు నే ర్చి ననుంగన్నియనాఁడు గొంతి కనె నన్వృత్తాంతమొక్కింత నే వినియున్నాఁడ మహాత్మ! సర్వజగతీవిద్యోతితప్రాభవా!

కన్యాత్వంబున కంతరాయ మకటా కల్గెంగదాయంచు సౌ జన్యశ్రీనిధి కుంతి చింతపడి వాత్సల్యంబుఁబోనాడి న న్నన్యాయ్యంబనుచుందలంపక ప్రవాహంబందు వైవం జగ న్మాన్యుం డత్తఱిఁదెచ్చె సూతుఁ డనుకంపానిఘ్నచిత్తంబునన్

శరదంభోధరచంచలాచపలమీసామ్రాజ్యభోగంబు కుం
జరకర్ణాంతవిలోలమంగ మిఁక నాసంవర్తకాలంబు సు
స్థిరమై ప్రస్తవనీయమై విమలమై చెల్వొందు సత్కీర్తి యిం
దరయన్ దేనిఁ బరిగ్రహింపఁదగుఁ గృష్ణా! యానతీయం గదే!

ఇన్నాళ్లాతని యుప్పు పప్పు పులు సెంతే మెక్కితిన్ బాస లె
న్నెన్నో చేసితిఁ "బ్రాణమానములు నీవే నమ్ము"మంచంటి నో
యన్నా! యిత్తఱి నక్కరు ప్రవరు నన్యాయ్యంబుగా దుఃఖ సం
పన్నుం జేసిన ఘోరదుర్గతులు సంప్రాప్తింపవా? నొంపవా?

అక్షీణంబగు దీక్ష నన్మనిచి విద్యాబుద్ధులం గూర్చి స
ర్వక్షేమంబు లొసంగినట్టి నృపతిన్ వర్జించి దుర్వృత్తి నీ
రక్షఃకృత్య మొనర్తునేని తుదకున్ రాఁబోవుమేలెద్ది? నీ
భిక్షావృత్తిఁ జరించుటొప్పదె గుణాఢ్యా! లోకము ల్మెచ్చఁగన్

స్వామిద్రోహ మొనర్చి సర్వధరణీచక్రంబుఁ బాలించి దు
ర్వ్యామోహంబును బెంచి నింద్యమగు పేరార్జించి జీవింపఁగా
నేమాత్రంబును సమ్మతింప దనుజారీ! రాజభక్తిప్రియుం
డీమాన్యుండనఁ బేరుగాంచెదఁ బవిత్రేచ్ఛన్ బ్రవర్తించెదన్

పాండవధార్తరాష్ట్రులకు భండన మయ్యెది తప్పఁబోదు త
ద్భండనసీమ ధర్మజుఁ డపారజయంబునుగాంచి సౌరవే
దండవియద్ధునీగిరిసుతాప్రియకుందమరాళచంద్రికా
పాండురకీర్తిసంపదల భాసిలు సందియమేల మాధవా!

తమ్ముల్ ఋత్విజులై వెలుంగఁగ నుపద్రష్టత్వముందాల్చి హా
ర్షమ్ముంజూపుచు నీవునిల్వ దృఢదీక్షాకంకణంబూని తే
జమ్మొప్పారఁగ ధార్తరాష్ట్రపశుహింసన్ భీమసంగ్రామ యా
గమ్ముంజేయును ధర్మపుత్రుఁడు జగత్కల్యాణసంధాతయై

భాసురపుణ్యమూర్తులగు పాండుకుమారులుగాక దూషితా
భ్యాసులు కౌరవుల్ రణమునందు జయింతురె? ధర్మమెచ్చటన్
వాసిగనుండు నచ్చట ధ్రువంబు జయం బనరొక్కొ పండితా
గ్రేసరులైనవారు నృహరీ! పెఱమాటలు వేయు నేటికిన్?

ఎన్నఁడో కన్నెఱికంబున
నన్నుంగని గొంతి విడిచె నదిఁ, బాండవు లీ
యన్నమొగం బెఱుఁగరు, "మీ
యన్నయ్య" నటంచు నిప్పు డనిన న్నగరే?

సదమల ధర్మమూర్తియు నజాతవిరోధియునైన ధర్మజుం
డిది వినునేని రాజ్య మతఁడేల గ్రహించును నా కొసంగ క
య్యది తగునే? మహామహుఁ డనంతగుణాఢ్యుఁడతండు సత్యసం
పద లలరార లోకపరిపాలన సేయక యుండు టొప్పునే

కరుణాపూరితమైన చిత్తమున మత్కల్యాణముం గోరి యి
త్తఱి నీవాడిన మాటలన్నియునక యీ దాసుండు మాటాడ నే
వెరపుం దోఁపమి; దీని కల్గకు ననున్ వెన్నాడి నీచక్రియా
చరణాసక్తునిగా నొనర్పకు నమస్కారంబిదే మాధవా ?

ఇంక నొక మేలుసేయుమో పంకజాక్ష!
యుష్మదస్మత్ప్రసంగంబు నొక్కమాట
నైన నొరులకుఁ జాటక మానసంబు
నంద నిలుపుము పరమరహస్య మగుట

సెలవు నొసంగవయ్య యదుశేఖర! నేనిఁకఁ బోయివత్తు నన్
దలఁపున నిల్పవయ్య భయదంబగు సంగరసాగరంబు ను
జ్వల భుజశౌర్యనౌక నిరపాయగతిన్ దరియించి నిన్ను న
వ్వలఁగనుఁగొందుఁ గాని యెడ స్వర్గమునం గనుఁగొందు మాధవా!

అకలంక రాజభక్తిం
బ్రకటించుచుఁ గర్ణుఁ డిట్లు పలికిన విని నం
దకుమారుఁ డద్భుతానం
ద కీర్ణహృదయంబుతోడఁ దా నిట్లనియెన్

బళిబళి మెచ్చితిం గమలబంధుకుమార! యుదార! నీ సము
జ్జ్వలహృదయం బెఱుంగ నిటుపల్కితి నల్కవహింపకయ్య నీ
విలసితవృత్తమున్ గని వివేకు లహో! యనకుందురయ్య ని
ర్మలనిరవద్యకీర్తి నసమానుఁడవై మనవయ్య ధీనిధీ!

అని కర్ణుమెచ్చి కృష్ణుం
డనఘు నతని వీడుకొల్పి యర్కజుచరితం
బున కెద నబ్రంపడుచున్
జనెఁ బాండవులున్న యెడకు సరభసగతితోన్

(౧౦–౧౨–౨౬)

★

సర్వోత్తమరావు

కడలుకొని దాస్యశృంఖలా కాళరాత్రి
ముసురుకొల్పు తమస్సులో మునుఁగుదిద్ది
కాలు బిగఁదన్ని రేలు పగళ్లు మఱచి
తరతరమ్ములు శతశతాబ్దములు దాఁటి
గుట్టువెట్టుచునున్న తెల్గుంబొలమ్ము
దశదిశల నొక్కపెట్టున దద్దరిల్లఁ
గొసరి మేల్కొల్పు పాడిన కోడిపుంజు

నీచ పరతంత్రతాపిశాచీ చిరత్న
గర్వనిర్వాస నారబ్ధ కదనకేళి
నోడిగిల్లని రక్త మెవ్వాఁడు మోయు
నతఁడు కశ్మలజలవాహియైన యలఁతి
గుంటయని వీరగీతమ్ము క్రోల్చి క్రోల్చి
కులముచెవిత్రుప్పు దుల్చిన కోకిలమ్ము

రగిలిరగిలి పైకొన్న పరప్రభుత్వ
రోష దావానలచ్ఛటా రుంద్రధాటి
కోహటిల్లక పిడుగుల నురవడించి
గర్జచేసిన తొలుతెల్గుకాఱుమబ్బు

తూర్పు వడమర లెఱుఁగక తొలకరించు
మార్పు తెలియక వేఁడినిట్టూర్పు లూర్చు
తెలుఁగుసంసారమును గాంచి కలముపూని
సార విజ్ఞానచంద్రికాపూర మాంధ్ర
జగతి వెల్లిగొల్పిన కళాసాగరమ్ము

శారదాపాద హైమమంజీరనాద
కాంచికారత్నకింకిణీ కమ్రనినద
పులకితమ్ముల జనపదమ్ముల రచించి
లలితవిశ్రుతి నార్జించు తెలుఁగువీణ

పేరుపెంపులులేక యేఁకారుచున్న
యఱవపితలాటమున నిచ్చ లణఁగుచున్న
కష్టజనకంబు నుమ్మడికాఁపురంబు
నీఁదలే కాదరించు ది క్కేఁడియున్న
తల్లిదైన్యమ్ముసూచి స్వార్థమ్ముఁద్రోచి
రాష్ట్రనిర్మాణ దీక్షారిరక్షు నాంధ్ర
జన మహోద్యమ స్యందన సారథిత్వ
భరము పూనిన తెల్గులపసిఁడికొండ
గాడిచర్ల కులార్ణవ కౌస్తుభంబు
తెలుఁగుఁదోఁటను విరిసిన వెలఁదిమల్లె

యగుచు మన హరిసర్వోత్తమాభిధానుఁ
డఱువదివసంతముల పెంపు ననుభవించి
మూఁడుకోట్ల తెలుంగు లీనాఁడు పొంగఁ
బంచిపెట్టెను సంక్రాంతిపర్వసుఖము

వీరపూజా మహాత్మ్య వావిష్టులగుచు
నారతులు పట్టి రాంధ్రు లుదారమతులు
జయజ యారావ మింటింట సందడించె
నక్షరానంద మింటింట నవతరించె

మాతృసేవాపరాయణ మనసుఁ డగుచు
దేశగౌరవరక్షణోద్రిక్తుఁ డగుచు
లోకకల్యాణకృత్రియా లోలుఁ డగుచు
నీదృశమహాత్మ్యవంబు లెన్నేని బడసి
తెలుఁగువీరుఁ డితండు వర్ధిల్లుఁగాక!
తెలుఁగుతల్లికిఁ దనివి సంధించుఁగాక!

(౧౦—౧—౪౬)

★

మెచ్చుకోలు

[కొప్పరపు సోదర కవులు బాపట్లలో ఆశుకవిత్వము చెప్పినతఱి]

మిన్నులుముట్టె హర్షము సమీహితముల్ ఫలియించెఁబో! సుధీ
సన్నుతసాహితీబలవశంవదసత్కవితాసమార్జితా
భ్యున్నతకీర్తులార ! కవిపుంగవులార ! నటన్నగాత్మజా
హృన్నలినార్కశీర్షలురదీడితగాంగఝరీపరంపరా
సన్నతరాశుకావ్యకృతిచాతురి సూపిన మిమ్ముఁ గాంచి మా
పున్నెము పంటపండెఁ—గృతబుద్ధులు సిద్ధులు తెల్గుభూమిలో
నెన్నికగన్నసత్కవు లనేకులు పుట్టిరి గాని యాశువుం
బన్నెడు చాకచక్యమున బండసమస్యలగుండె నుగ్గుగాఁ
దన్నెడు నేర్పులోనఁ దమధాటికిఁ జాలినవాఁడు లేఁ డహో!
యెన్నిభవంబులన్ దొరకె నింతటిభాగ్యముమీకు—మిమ్ములం
గన్న తెలుంగుశారదకు గౌరవభారపు గర్వభారపున్
బ్రన్నన హెచ్చె—నన్నకవిపల్కు నెదిర్చి రసాలవాల మై
మన్ననగన్నకావ్యము కుమారుని పుట్టువు పల్కు తెల్గులో
మున్నుగఁ జెప్పనోఁచు కవిముఖ్యుఁ డనందగునన్నెచోడఁడున్
సన్ననిజానుఁదెన్గులపసందులు విందులుగూర్చి తద్దయున్
విన్నను వొప్ప భారతకవిత్వము సెప్పినతిక్కనార్యుఁడున్
దిన్ననికూర్పులోఁ గృతులు దీర్చిననేర్పరి శంభుదాసుఁడున్

గన్నడదేవరాయ పరికల్పిత హేమమయాభిషేక సం
పన్నుఁడు భారతీకృతతపఃఫల మక్కవిసార్వభౌముఁడున్
జున్నలు మీఁగడల్ మెదిపి చుబ్బనచూఱ లొనర్చె నెవ్వఁడా
తెన్నలి రామకృష్ణుఁడు సుధీపరినందిత కల్ప నాచితీ
మన్నవకావ్యకర్తృపదమాన్యుఁడు పింగళి సూరనార్యుఁడున్
గన్నులు వేయిగాఁగ మిముఁ గాంతురు మీకవితా ప్రభావముల్
కిన్నరసిద్ధసాధ్యసురఖేచరకోటికి విప్పిచెప్పి య
న్నన్న! సెబాసు! మమ్ముఁ గనినట్టిది గుంటురుమండలంబు కీ
ర్తి న్నిలఁ బెట్టినట్టికవిధీరులు కొప్రపువీరు లంచు న
వ్విన్నన నిల్చి కల్పతరువీధులపువ్వుల మిమ్ము ముంతు—రీ
తెన్నును గంటిరే—పరిణతింగనె మీసుకృతంబు— వాసికిన్
వన్నెకుఁ బేరుగన్నకవివర్యులు మీవిజయధ్వజాళి వి
ద్వన్నికరంబు మెచ్చ వసుధాస్థలి నారవితారకంబుగాఁ
జెన్నువహించుఁగాక! మనచెల్మికిఁ బేర్మికి నెల్ల లేమిచే
త న్నెఱమెచ్చు సేఁత యుచితంబగునాయని మానసోత్థమీ
పెన్నుబలాట మిప్పదిమిపెట్టెద నింకొకనాఁటిసత్కృతిన్
మన్నిరవద్యపద్యపటిమం బ్రకటింతు రసోల్బణంబుగన్

(౧౦—౫—౪౦)

★

పశువైద్యము

పాఁడియుఁ బంటయున్ బ్రథమభాగ్యముగా మదినమ్మి నిచ్చలున్
వాడని దీక్షతో సురభివంశము నేలుచు నేలదున్నుచున్
నాఁడును నేఁడు శాంతిసదనమ్ముగ భారతజాతి వెల్గ నీ
పోఁడిమి రాదు రాదు పరభూముల కెన్ని యుగాలు దాఁటినన్

డబ్బా రేకులు, గాజుగొట్టములు, ఘంటాయంత్రముల్, కత్తెరల్
రబ్బర్ తిత్తులు, గుండుసూదులు, కెమేరాఫిల్ములున్, సబ్బులున్
రిబ్బన్లున్ సృజియించు దేశములు సర్పిస్స్యంది రాజాన్నముల్
ప్రబ్బంజాలిన భారతమ్ముఁ గని యుత్పాదించు నిశ్శ్వాసముల్

మీఁగడ మెక్కుచున్ బసుల మేపెను మా పెదవేల్పు మూఁపుపై
నాఁగలి మోపి శాత్రవగణమ్ము నదల్చె నొకయ్య గిత్తపై
సాగుచు నొక్కవేల్పు జలసంపద పంచును సేద్యగాండ్రకీ
భోగము యోగమున్ భరతభూమికిఁ దక్కె నగణ్యపుణ్యమై

పావన జీవనాభిరుచి పండి జగద్ధితబుద్ధులైన మా
యావుల పాలు ద్రావిన మహర్షులు క్రోల్చిరి ధార్మికప్రభా
జీవములైన వేదములు, సెప్పిరి గీతలు, చేసి రిద్ధ వా
ణీవరణీయ శిల్పసరణిన్ మధురామర కావ్యసర్గముల్

నిశలు పగళ్ళు గాసివడి నేలనగల్చుచు ప్రేఁగు నీడ్చుచున్
కృశతలఁ దూల్చు దుగ్ధ మొలికించుచు నుర్వికి జీవగఱ్ఱ లౌ
పశువుల హర్షముల్ నరుల పండువులౌ టరుదా? గదాళికిన్
వశపడి మూల్గు మంద మన వాసికి వన్నెకు మచ్చయౌఁగదా!

భోగము లాసచేసి పలుపోకలఁ గుత్తుకబంటి మెక్కుచున్
రోగములన్ దగుల్పడు నరున్ బ్రతికించు భిషక్కుకంటె బా
గోగులు చూడ కింతతృణమో కణమో తిని మర్త్యపాలి క
ల్పాగమమై శ్రమించు పసి నారయు వెజ్జు గరిష్ఠుఁడౌఁ గదా!

పశువులపెంపు కర్షకుల భాగ్యము కర్షకతుష్టి సర్వలో
క శుభము లోకశాంతి ప్రభుకామ్యము కానఁ బ్రభుత్వపీఠముల్
వశపడియుండు నెవ్వరికి వారు పశూన్నతిఁ గోరి వాని దు
ర్దశలఁ దొలంగఁజేయు కవిరాజుల నెల్లెడ నిల్పు టొప్పగున్

పసరపు మూఁగబాస విను ప్రజ్ఞలు నేర్చి తదీయ సేవకున్
విసుగక మందు మాఁకు లిడు వెజ్జులు భూతదయారసార్ద్ర మా
నసులు సమస్త కర్షకజన ప్రియబంధువు లాయు రున్నతుల్
పొసఁగ సుఖింత్రుగాక! మన భూమికి నేర్పడుఁగాక! భద్రముల్

(౨౧—౧౨—౫౩)

★

రంగా

నిను దేశభక్తుఁగా మె
చ్చినవారలు కలరు మహి నశేషప్రజ లీ
వౌనరించిన భాషా సే
వ నెఱింగినవార లెన్నివందలు కలరో !

చక్రవర్తుల ముత్యాలశాలలందు
నగ్రహారాల నడిబొడ్డులందుఁ గులుకు
కవులు కనలేని తెలుఁగుచక్కఁదనమ్ము
చూఱలాడిన శారదాసుతుఁడ వీవు

పల్లెటూరఁ బుట్టి పల్లెల సేవించి
బీదవారి కులముపేదవారి
పలుకుగుట్టెఱింగి పసగల జాతీయ
రచనసేయు సుకవిరాజ వీవు

తెలుఁగునుడికారమందున్న మెలపు నెఱిఁగి
తెలుఁగుహృదయంబునందున్న తీపి నెఱిఁగి
తెలుఁగుసంస్కృతియందున్న చెలువ మెఱిఁగి
తెలుఁగునకు నీవు సరిక్రొత్తవెలుఁగు లిడితి

మోసులెత్తిన వేలుపుంబాసమీఁది
తగులమునఁ జేసి తెల్గును దెగడువారు
వ్రాయుదురు గాక తెలుఁగుకావ్యమ్ము లినుప
సుద్దలే కాని యవి లడ్డుముద్ద లగునె

(౧౬-3-౪౨)

అఖిలభారత కర్షకానీకములకన్ను
విప్పి వెల్గులుపంచు వేగుఁజుక్క
సకల కార్మికలోక సంతాపదావాగ్ని
చల్లార్చు నాషాఢజలదరేఖ
ఆంధ్రీచిరోపవాసావిర్భవత్తపః
క్రతుఫలంబైన బంగారుబిడ్డ
సతతప్రజాహిత వ్రతదీక్షలోఁ బండి
కమ్మతావులు చిమ్ము కర్మయోగి

తెలుఁగుఁదోఁటను మూఁడుపూవులకు నాలు
కాయ లందింపఁ జాలిన గడుసుమాలి
రంగనిజయంతి నవ్యభారతముపాలి
మధురపర్వమ్ము హర్షసామ్రాజ్యరథము

రంగఁడు మావాఁడంచుఁ దె
లుంగులు మోహమ్ము పెంపులో నెంతురు, ధా
త్రింగల వారికి నెల్లను
రంగఁడె వేల్పని జగమ్ము రచ్చలఁ దేల్చున్

కర్ణాటీ నవహీరహారము, త్రిలింగక్ష్మాసతీ మల్లికా
పూర్ణోద్యానము, ఘూర్జరీ ముఖకళాపుంజంబు విశ్వక్షమా
స్వర్ణద్యంబరచుంబివాఃపటలమై సభ్యప్రపంచమ్మునన్
వర్ణింపంబడు నీ యశంబు మృదుభావా! భారతీవల్లభా

ఒక భారతికిన్ నాథుఁడ
వొక భారతి కర్చకుండ; వొక నాఁటికి నం
దక పర్వులెత్తుచుట్టమ
వొక నాఁటికిలెంక; వెట్టివోయీ! లీలల్

ఈ నిఖిలావనిన్ జయ జ యేతిరవమ్ముల నిండి నేఁడు నీ
జానుషవాస రోత్సవ మెసంగుచునున్నది యట్టె! యిట్టి స
మ్మానము లొక్క వేయి మఱిమాటకు వచ్చిన రెండువేలు—నీ
కౌను గదోయి! లోకమఁన కౌనుగదోయి! మహాఃపరంపరల్

రాచఱికమ్ముసేయుటకు రైతొకఁడే తగునంచు, ధర్మముం
బ్రోచు నతండ యంచు, మనపూజలు కొన్న గురుండు కాయముం
ద్రోచుచుఁబల్కె గాంధి;ఋషితుల్యుఁడతండు మనమ్ములో నినుం
జూచియ చెప్పె నట్లనుట సూనృతమోయి! జగద్ధితాగ్రణీ !

రమణీయమ్ము లపూర్వసౌరభపరీరంభమ్ము లుత్ఫుల్లముల్
సుమముల్ దండలుగట్టి తెల్గురమ చూచున్ నిన్నుఁగైసేయఁగన్
సుముహూర్తంబునుడాసె మాతృకనుశుశ్రూషింతువో హస్తినా
రమ నీవే సముపాసితవ్య వని యారాధింతొ మాతామహిన్

కన్నతల్లి నీదు కా ఖాల వయసులో
నమరవతికి నేగినట్టికతనఁ
బేర్మి నించి నిన్నుఁ బెంచిన దమ్మమ్మ
యగుట నిట్టిశంక కగ్గపడెద

మనయోర్గల్లుబరంపురమ్ము తుముకూర్ మాగాణిచాందాలిఁకన్
దెనుఁగైపోవుటతప్పదోయి! విరివిన్ ధీసంపదన్ సంపదన్
జనసంఖ్యన్ మనకేలభించు భరతక్ష్మా నగ్రతాంబూల; మీ
ఘనతన్ నిల్పుటకై యొడంబడుము రంగా!కొన్ని యేండ్లేనియున్

(౬-౧౧-౪౭)

★

తత్త్వానందము

యతులు గతులు దప్పి కితవులు విత్తాభి
రతులు కామదాస్యరక్తులైన
వేళఁ గొండిపర్తి వీరభద్రుఁడు కావి
గట్టి నిల్పె దండి గౌరవంబు

పతిత ప్రజావికాసో
న్నతి కేర్పడె నాశ్రమంబు నాల్గవయది; భా
రతభూమి తద్బలంబున
బ్రతికెన్ బరధర్మమెంత పైకొనుచున్నన్

ఇచ్చటు విద్యారణ్యుం
డచ్చోటు సమర్థరాముఁ డబ్బుటన కదా
మచ్చ యెఱుంగని సంస్కృతి
నుచ్చైర్దశ వడసె జగమహో! యన మెఱసెన్

ప్రాచీన పరివ్రాణ్మధు
రాచారము లూని మానవాభ్యుదయకర
శ్రీ చిక్కణ సేవావ్రత
రోచిష్ణుత నితఁడు యతివరుం డన నెగడెన్

చిక్కనజాతిఁ జూచి వగచెంది తమున్నతి గోరి వైదుషీ
రుక్కమనీయ వైభవ నిరూఢుఁ డితండు తెలుంగు బాసలోఁ
ద్రొక్కని దారిలే దితని దొడ్డతనమ్మునకున్ విధేయులై
మ్రొక్కనివారు లేరు జనమోహన ధర్మపథానువర్తికిన్

ఔచితిగు ట్టెఱింగిన మహాశయుఁ డౌట నితండు బాపుజీ
గీచినగీఁత దప్ప కవగీర్ణత నంది స్వతంత్ర భారత
శ్రీ చివురించుపొంటెఁ దన జీవన మర్పణ చేసి తద్రుచుల్
సూచి సుఖించి ప్రావెలుఁగుఁ జుట్టముగాఁ బయనించె నేఁటికిన్

తన తృప్తికిఁ బరతృప్తియుఁ
దన ముక్తికి నితరముక్తి తావల మని న
మ్మిన తత్త్వానందుఁ డితం;
డనవద్యం బితని చరిత మాదర్శ మగున్

(౨౮-౨-౫౩)

★

ఉలుపా

నీ కవితామహత్తకు ననేకశరత్తులనాఁడె సమ్మద
శ్రీ కలితుండవై చెలిమిచిందఁగ నుజ్జ్వలమైనభావి నీ
కై కల దంచు నుత్తరము నంపితి నింపితి నాశిషమ్ము నా
లేక ఫలించె నేఁ డని చలింపనిగర్వము గంటి సోదరా !

ఎపు డీ పండుగు వచ్చునో తెలుఁగునాఁ డేనాఁడు నీనాణెముల్
విపులాసక్తిని మెచ్చునో యనుచు నువ్విళ్లూరు నస్మాదృశుల్
తపముల్ పండినయట్లు పొంగి రఖిలాంధ్రక్షోణియున్ నీకు నేఁ
డుపదల్ పెట్టి వివేకమున్ గురిసె నీయోగమ్మె భోగమ్మురా!

భవదీయం బగు వీరభారత మహా! ప్రత్యక్షరప్రౌఢమై
నవలావణ్యశరణ్యమై ఋషివరుల్ నన్నయ్యభట్టాది స
త్కవిమూర్ధన్యుల శిల్పసంపదలకున్ గాణాచియై యుంట నీ
భవమున్ ధన్యముఁగాఁ దలంతురు రసప్రాణుల్ కళారాధకుల్

కారెమపూఁడిరంగమునఁ గయ్యము రేఁగిననాఁడు పౌరుష
శ్రీరుచిరుండవై రిపులఁ జెండినయోద్ధవునీవు; నాఁటి నీ
దారుణఖడ్గ మా నిశితధర్మముపీడనిగంటమై పురా
వీరపరంపరా ప్రధనవిక్రమరేఖ వెలార్చు నేఁటికిన్

పద్యమున గద్యమున గేయపద్య నొఱపు
నెట్లువడసితి నరసయా! యిది పురాణ
పుణ్యములు సంతరించిన పొలి యటంచుఁ
దలఁచి పులకింత్రు సాహితీతత్త్వవిదులు

ఒసపరితెలుంగు నీ కై
వసమ్మురా! నీ వచించువాణికి నసువై
పసగుల్కున్ నుడికారము
ప్రసన్నమై రసికభావ పర్వోదయమై

ఏను దిక్కనాఖ్య నెసఁగుటఁ దత్ "కవి
బ్రహ్మ"పట్ట మీవు పడసియుంట
నేన నీవు నీవ యే నైతి - మగుట నీ
గరిమ నాదుగరిమగా సుఖింతు

(౨౨-౮-౮౯)

★

పుట్టుపండువు

(ముక్త్యాల రాకొమరునిది)

“హిమకరుఁదొట్టి పూరు భరతేశ కురుప్రభు పాండుభూపతుల్
క్రమమున వంశకర్త లనఁగా మహి నొప్పిన యస్మదీయ వం
శమున” నటన్న భారతవిశాంపతిఁగన్న చళుక్యవంశ—మాం
ధ్రమునకు విశ్వతోముఖ ముదాత్తత నించినవంశ—ముత్తమో
త్తమనరపాలవంశము పదంపడి తావకవంశమయ్యె నం
చమలమతుల్ పురాంధ్ర చరితాంతరవేత్తలు నిర్ధరించుటన్
సముచితమై తనర్చెఁగద చంద్రకుమారమహీశ! నీదు పే;
రమృతమయూఖసంతతికి నక్షరజీవిత మబ్బుటబ్రమా
కమలయనుంగుటల్లుని కఖండధనప్రతిపత్తి చోద్యమా
ప్రమథులనేలుసామితలపైఁ గులుకంగలవాని చొక్కపుం
గొమరుఁడు లోకమాన్యతను గొంట విచిత్రమె యోషధీశువం
శమున కనామయప్రభ లెసంగుట విస్మయమా బుధానుజుం
డమరకవిత్వసాహితుల కాకరమా టది యద్భుతంబె చం
ద్రమునిసుతుండు విశ్వజనతాపరితాపములార్చి పూజ్యతా
క్షముఁడగు టేమిలెక్క సడిసన్న కలానిధివంశ మందచం
దములకు నిక్కయౌట యరుదా వరణీయగుణంబులెల్ల సా
జములయిపొల్చె నీ; కిఁక నొసంగెడి దీవనయేమి ధన్యతా
సముదయమూర్తి వీవు ప్రభుచక్రవతంసుల శాతవాహ భూ

రమణులదండఁ గొల్వయి పురామహిమమ్ములు నాఁచికొన్న రా
జ్యముగద నీది సహ్యతనయాలహరీ పరిశీతవాతముల్
దిమిదిమిసేయఁగా నివతళించుఁగదా భవదుర్వి దుర్విధిం
జమరి నితాంతనిర్వృతు లొసంగి జగంబులనేలువేలు పా
నమదమరుండు వేదగిరినాథుఁడు నీ మొగసాల పారిజా
తముగద సర్వమంగళవిధాయి భవాని భవన్నిలింపర
త్నముగద రామభారతకథాకలి తాంధ్రమహాకృతిద్వయీ
రమణుఁడు నీకుఁ దాతగద రాజకులంబున కోజబంతియై
తమఁగల విద్వదగ్రణుల సద్కవిసింహులఁ బిల్చి మెచ్చి వి
త్తములిడు రామకృష్ణవసుధాపతి తండ్రి గదయ్య నీకు ని
ట్లమరిన యాభిజాత్యలత కల్లిక పెట్టెదవీవు నీకథా
క్రమములునవ్యకావ్యములుగాసుకవుల్ సృజియింత్రురాట్నుతా!

౨౨-౧౨-౪౪

★

పాములపాటి

పాలించితివి గర్తపత్తనమండలం
బఖిలాంధ్ర జయర వాభ్యంచితముగ
నెలకొల్పితివి సీమఁగల పల్లెపల్లెకు
నున్నతవిద్యా ప్రయోగశాల
పోషించితివి నైకభాషా మనీషుల
నుద్యోగ సద్యోగ యుతులఁ జేసి
చిత్రించితివి ప్రజాసేవానురక్తుల
పాలింటి యొజ్జయా మేలిబాట
గడనచేసితి హరిదంతకరి కపోల
తటసర ద్వాఃకణప్రీత చటుల మధుప
గీతము యశమ్ము వేంకటకృష్ణసుకృతి!
తావకము జీవనం బహా! ధన్యతమము

హిత మిది మాతృభూమి కని యెంచుట నించుట నాంధ్రమండలీ
ప్రతినిధివై సమస్త సముపాయములన్ సమకూర్చి కర్షక
వ్రతములు పండఁ దెచ్చితివి * భావపుర వ్యవసాయపీఠ; మీ
చతురత కీయుదారతకు సర్వజగమ్ములు పొంగె ధీనిధీ!

(౫-౧౨-౭౬)

★

* బాపట్ల వ్యవసాయ కళాశాల

వివేకానందుఁడు

"పదునేనూఱు వసంతకాలము లనల్ప శ్రీవికాసమ్ములై
పొదలంగాఁ దగుతావిగల్గిన మహాబోధ ప్రసూనమ్ములన్
వెదచల్లంగని నాఁడ నీతను విఁకన్ వేసారినన్ జాఱినన్
గొదవే"మన్న భవన్మనోబలమె మాకుం బ్రాపు యోగీశ్వరా!

కూటికి నస్సురుస్సురని కుందెడి కందెడి కుక్షియేని యీ
నాఁట నొకండు కంటఁబడినన్ మునుముందుగ దాని నేర్చు నా
రాటముఁ దీర్చుటే మతము రా! యని మాయని ధర్మతత్త్వమున్
జాటిన నీ వివేకము ప్రసన్న మొనర్పఁగదే జగద్గురూ!

తీయని మన్ననల్ కురిసి తేర్చి యధఃపతితప్రజాళికిన్
బాయని బాంధవుండవయి భారతజాతి భవిష్యభాగ్య సం
ధాయకుఁడౌ మహాత్మున కుదారచరిత్రునకున్ దరిద్రనా
రాయణసేవ నేర్పితివిరా! పరమార్థఖనీ! మహామునీ!

"మా విద్వాంసులు తార్కికప్రవరు లస్మద్విశ్వవిద్యాలయ
శ్రీ వాలించు గురూత్తముల్ శ్రుతిశిరస్సీమంతినీ పాద సం
సేవాపూర్ణుఁడవైన నీయెదుటఁ గించిన్మాత్రులే" యంచు హ
ర్షావేశమ్మున మెచ్చిరా! నిను యతీంద్రా! మెల్లపాశ్చాత్యులున్

(౨౯-౧౦-౫౨)

★

ఆర్తబంధువు

కలిమికి నాటపట్టు లనఁగా మనభూముల నెంద జెందఱో
వెలసిరి గాని చేపడినవిత్తము నర్థులపాలుసేయు దా
తలు మనకెందఱుందురు? వదాన్యులలో నినువంటి దీనబం
ధులు కరుణావిధేయమతిధూర్వహు లెందఱు? గ్రంథిసత్కులా!

ఎక్కడఁగన్న నోట్లకొఱకే చెరలాడుచు మేడమిద్దెలున్
రొక్కము చేను చెట్టు పదిరోజులగద్దెకు ధారవోయు తి
ర్యక్కులు పొంగి పొర్లుసమయమ్మున నీకు ననాథబాష్పపుం
జుక్కలు చుక్కలై వెలుఁగుచూపినవా! * వరదాఖ్యసత్కృతీ!

వెన్నవలెన్ ద్రవించి గుణవృద్ధులహో! యన నార్తసేవకున్
బన్నితివా! నినుం దలఁచుపట్టున గౌతమబుద్ధమూర్తి నా
కన్నులముందు నిల్చి పులకల్గదియించు సబర్మతీసరిత్
సన్నిధి నున్నయోగి వికసన్ముఖుఁడై తనపజ్జ నిల్వఁగన్

పాయనిదీక్షమైఁ దనదుప్రాణములన్ సిరులన్ దరిద్రనా
రాయణసేవ కిచ్చి యమరత్వము నందినగాంధికోవ నీ
దై యిటువంటిధన్యతకు నర్హునిఁగా నినుఁ దీర్చె 'గ్రంథి' కా
దోయి! భవద్గృహాంక మిఁక నుజ్జ్వలమౌ నది 'గాంధి' సంజ్ఞమై

* వీరు చిలకలూరుపేటలో 'అనాథ శరణాలయము' నిర్మించిరి

ఎదికర్తవ్యము విత్తవన్మణుల కీహిందూమహీ శాంతి సం
పదకుం దావలమెద్ది పుణ్యరమకుం బ్రాసాదమై వొల్చు నె
య్యది కస్తూరిమగండు నేర్పినమహీయ స్తారకం బేది నీ
వది చేకొంటి వనాథసేవ, మహితాత్మా! నీకు దీర్ఘాయువుల్ !

తన కగపడ్డసంపదలు తాన భుజింపక లేనివాని కా
ధనమునఁ బాలువెట్టు టుచితం బనుపారము నేర్పి తీవు నీ
మనుగడబాట నూటఁ బదిమంది వరించిన వర్గభేదముల్
పెనఁకువ లుండునా? ప్రళయభీకరతాండవ ముర్వి నిండునా?

హైందవసంస్కృతి చేత
సౌందర్య మఖండతత్త్వసంపన్నత నీ
యం దొదిఁగి నిన్ను జగదా
నందకరున్ మధుజీవనపరున్ జేసెన్

వరదయ్యా! నిను గద్యపద్యములతో వర్ణింతు రావన్నులై
తెరువుంగానని పేదలన్ మనుపునిన్ దీవింతు రావెన్క నీ
పరమాదర్శము నియ్యకొన్నసతికిన్ బ్రత్యేకశంసా బహూ
కరణం బిచ్చెద రాంధ్రు లేమనెద నీకల్యాణిభావోన్నతిన్ ?

సంతతిలేక నెవ్వగలస్రగ్గి నిరాశలఁ గ్రుంగి దుర్భర
ధ్వాంతమువోని జీవనముపై రుచిదప్పి తెగించి యీవికిన్
సంతనకట్టువారు గలజాడ లెఱుంగుదుఁ గాని మీవలెన్
సంతునమున్గియున్ బెఱలసంతును మోసెడివార లుందురా !

తల్లులు తండ్రులై పరమదైవములై యొకదిక్కు లేని యీ
పిల్లల నుద్ధరింపఁ డీకఁ బెట్టనికోటలు మీరు వీరికిన్ ;
ముల్లెలమూల్గులం దనియు మొండికి రిత్త పిసాళి వెచ్చముల్
చెల్లుట మెచ్చుసాహసునకుఁ జెప్పనిబుక్కలు మీ చరిత్రముల్

దాతల నేతలన్ బుధవతంసుల మంజులకావ్యశిల్ప ని
ర్మాతల గీత వాద్య చతురత్వవిధాతల నార్తమానవ
త్రాతలఁగన్న గర్తపురధాత్రి తెలుంగునరాజధానియై
నూతనశోభఁ గుల్క నీఁక నోములుపట్టుఁడు మీరు దంపతుల్ !

ఉత్తమశీలురతలఁపు లు
దాత్తచరిత్రుల తపమ్ము తప్పక పండున్
రిత్తలు పల్కుట కస్మ
చ్చిత్తము సైరింప దేను శిష్టుఁడ నగుటన్

(౧౫-౧౦-౫౩)

★

నాగయ్య

తెలుఁగుభాగవతమ్ము తెరదీసి నిద్రాణ
జాతి మేల్కొల్పిన పోతరాజు
ఆటవెలంది యొయ్యారమ్ముతో నభి
రామసంస్కృతి పంచు వేమయోగి
స్వరరాగమూర్తియై స్వర్గాపవర్గమ్ము
కనులకుంగట్టు త్యాగయతపస్వి
శీలమ్ము సడలినజీవి కోల్కొనఁ దన్న
రాణ దెల్పిన శివరామభోగి

రాశిచే వచ్చెఁ గోదండరాముఁ డిటకు
నిచటబంగారుపండె నైదేఱు లుబికె
సాధుతరధర్మరేఖ సాక్షాత్కరించెఁ
గలిమి ఫలియించె నేఁ డప్పికట్లపురికి

ఎవ రీనాగయ ! మా త్రిలింగనటరాజే యంచు మాజాతి వై
భవమే యంచుఁ దెలుంగువారు జయగర్వస్ఫూర్తిమ న్మూర్తులై
చివురుల్ వెట్టఁ "గలామయుం డితఁడు మాసీమన్ గదా పుట్టె" నం
చివతాళించెద మేము మాసుకృతసాహిత్యంబు కొండాడుచున్

కవివరులున్ నటాగ్రణులు గాయకముఖ్యులు జాతిసంస్కృతి
చ్ఛవులు సృజించువా రనుటఁ జాటు నఖండమహీచరిత్రముల్
కవితయు నాట్యకౌశలము గానపటుత్వము నిన్నుఁజేరి నీ
కవిరతకీర్తి గూర్చెఁ జరితార్థుఁడ వీవు కదయ్య! నాగయా!

లక్షలు తెచ్చి తావకకలారమ నిన్ యజియింప నీ వహో!
భిక్షలు మెచ్చి దైన్యపరిపీడితులన్ భజియింతు వీ కృపా
దీక్షకు ముగ్ధమయ్యె జగతీవలయంబు; వదాన్యమౌళి! నీ
పక్షమునందె సత్కవులు పల్కెద రంజక సాగిపో మ్మిటుల్

సాగినది తెల్గుతల్లి కాంచనరథమ్ము
పండినది తెల్గుజాతి నిర్భరతపమ్ము
సోదరాంధ్ర వికాసముల్ ప్రోదిసేయ
వలయు నాకల్పము నటింపవలయు నీవు

(౨౩-౫-౫౩)

★

శ్రీ నాగయ్యగారిని బాపట్ల తాలూకా "అప్పికట్ల" వారలు సమ్మానించినతటి

నాకథ - సీత

(ఆశువు)

వసుధాసవిత్రి నన్నుం
బ్రసవింప మదీయపుణ్యపరిపాకమునన్
వసపడితి యోగవిద్యా
రసికుఁడు జనకునకు జనకరాగము వడయన్

జనకుఁడు కన్నబిడ్డవలె సాఁకి ననున్ గడుముద్దుసేయ మ
జ్జననము సార్థకం బనుచు సంబరమందితి నందచందముల్
పెనఁగొన నెల్లవిద్యలను బెంపువహించితి నస్త్రశస్త్రముల్
గని నెఱనేర్పు లందితి జగమ్మునవారు సమాదరింపఁగన్

కడచినది నాదుబాల్యము
పొడమెను జవ్వనము వీరపురుషోత్తము నా
యొడయనిఁ గావింప గురుం
డుడుగనితలపోఁత మునిఁగె నురలెడి కూర్మిన్

శివుఁ డెపుడో తద్భ్యావతి
భవనమ్మున విడిచెధనువు; ప్రాఁతదియైనన్
లవమాత్రమ్మును సడలక
హవణిల్లుచునుండె నది నవాతినవంబై

హరకోదండము దాని నెవ్వఁడు సముద్య ద్బాహువీర్యమ్మునన్
విఱుగంజేయు నతండ మత్ ప్రియుడుఁగాఁ బృథ్వీశుఁడూహించి యీ
ధరలోనం గలరాజనందనుల వందల్ వేలు రావించి సుం
దరపద్యన్ నడిపెన్ స్వయంవరము పెద్దల్ పిన్నలున్ మెచ్చఁగన్

ధరణీఖండము లన్నిట
నెఱిగల నృపసుతులువచ్చి నిక్కరి గర్విం
చిరి శివునివింటిముంగడఁ
బరాక్రమముసూపి రెల్లపాటులతోడన్

ఒకనిబడి నొకఁడుగా వ
చ్చి కరోద్ధతి చూపి పరువుసెడెనే యనుచుం
గకవికలుసెంది సభ్యులు
పకపక నవ్వంగ ఱిచ్చపడి రవ్వేళన్

జలధరశ్యాముఁ డొక్కఁ డాసభకు వచ్చె
నపుడు చూపఱకన్ను లాహా ! యనంగ
వీరరాఘవుఁ డతఁడు తద్విక్రమమ్ము
సకలరాజకుమార విస్మయకరమ్ము

బెండువలె నతఁడు వింటిని
రెండుగ నొనరించి శౌర్యరేఖ వెలార్చెన్
బండువు చేపడె నాకున్
దండిగ ముద మొదవె జనకధరణీపతికిన్

తూర్యములు మొరసెఁ గవితా
ధుర్యులదీవనలు కురిసె ద్రుహిణాదుల ము
చ్చర్యలు విరిసెం బురము న
వార్యంబై కౌతుకప్రవాహం బొరసెన్

మంగళగీతికల్ మధురమంజులరీతుల సాగ నప్పరో
దాంగుఁడు మత్కరంబును సమాదరబుద్ధి గ్రహించినంతఁ జే
రంగద నున్నలోకమున కగ్గపడెన్ బ్రమదమ్ము, రక్కసుల్
భంగపడంగఁదగ్గతటి వచ్చెనటంచుఁ దలంచి రెల్లరున్

"నాపొత్తులేని శౌర్యా
టోపం బది యెంతయున్న డొంగను దనుజున్
బాపాత్ముని రఘురాముఁడు
రూపడఁపంగలఁడె నిర్జరులు జయపెట్టన్

సతితోఁడు లేనివేళలఁ
బతి యెంతటివీరుఁ డైనఁ బండితుఁడైనన్
నతికెక్కఁగలఁడె" యని నా
మతి నెన్నోతలఁపు లపుడు మల్లడిగొనియెన్

నోఁచిననోములు పండెను
దాఁచినధనమెల్లఁ గరగతంబయి వచ్చెన్
నా చారుమూర్తి మధుర
శ్రీ చిక్కణపేటి వీరసింహుఁడు దొరకన్

మగనితోడఁ గూడి మనిచినవారికై
నతులుసెప్పి చెలులమతులు తేర్చి
యత్తవారియింటి కప్పుడు పయనమై
వచ్చుచున్నదాన వనపథాన

"మానిత విక్రమబంధురుఁ
డే నుండఁగ సీతఁ డెవ్వఁ డీశ్వరచాప
శ్రీనడఁప" ననుచు భార్గవ
సూనుం డెదిరించె రక్కసులబలుగొంగన్

ఆముదివగ్గు రాముఁ డన నర్భకుఁ డంచుఁ దలంచి శౌర్యమున్
స్థేమముఁ జూపి శస్త్రవితతిన్ బరఁగించెనకాని యెవ్వ రీ
భూమిని మత్త్రియుం బొదివి పోవఁగలా రసుకోటితోడ? లే
రీమహిఁగాదు లోకముల నెందయినన్ విభు నోర్చుపోటరుల్

పరశురాముండు వితథమై పాడువడిన
తనమగంటిమిఁ దలఁచి సిగ్గున మునింగె
వలదు వలదు ప్రభూ! లజ్జవలదు నీ ప్ర
సాద మిది యంచుఁ బలికె భూజానిమౌళి

ఆ వినయ మా సుశీలత
యా విక్రమలక్ష్మి భార్గవాత్మజునకు మో
దావహ మయ్యెను బళిపై
దీవనలన్ గురిసె నతఁడు దివ్యులు కులుకన్

అఖిలసభ్యజ నారాధ్య యగు నయోధ్య
కవుడు సేరితి మేము రావమ్మ! యనుచు
నా పసిండి! యటంచు హృత్తాప మెడసి
యత్త ననుఁ గౌఁగిలించె రేకెత్తుప్రేమ

కౌసల్యకు మామయ్యకు
నాసలు పండినవి నాఁడు; "నాకేశునకే
నీ సంతోషము కలదా?
త్రోసితి నఘు" మంచు దశరథుఁడు కడు సొగసెన్

"కొడుకునకుఁదగ్గ కోడలిఁ
బడసితిఁ బరిమళము పొడమె బంగారునకున్
గడగండ్లతోడఁ దపముల
బడలి బడలి కంటి నిట్టిభాగ్య" మటంచున్

మామగారు తనదుమది పొంగ మంగళా
రవము లెల్లయెడలఁ జెవులపండు
వులు ఘటింప నుత్తముల విప్రులను బిల్చి
పండితులను జేర్చి ప్రబ్బుకొన్న

కౌతుకముతోడ వస్తు
వ్రాతమ్మును కాన్కవెట్టి వరణీయాన్న
శ్రీతతు లొసంగి మఱి కా
ఫీ తేనీ రిచ్చి పెద్దవిందులు నడిపెన్

ఒక యయోధ్యక నా నేల యుర్వికెల్ల
నవ్యసంక్రాంతి యయ్యె నానాఁడు దశర
థేశునింటన కా దెల్లయిండ్లయందుఁ
జక్కఁగాఁ జాగినవి పెండ్లిసంబరములు

రామునితోఁ దత్సోదరు
లా మువ్వురు పెండ్లియాడి రంచితశీల
శ్రీ మెఱయు నూర్మిళాదుల
రామారత్నముల మధుర రా గాంచితలన్

ముగురత్తలు నేరాండ్రొక
ముగురున్ లభియించి హర్షమున ముంచిరి నన్;
జగదేకవీరుఁ డగువిభుఁ
డగపడె మామయ్య పూజ్యుఁ డబ్బెను దనకున్

అల్లారుముద్దుగా నా
యిల్లున్ దిద్దుకొనుచుంటి; నిట్లుండ మహీ
వల్లభుఁడు జరావృతుఁ డై
డిల్లపడె నిలా భరణ పటిష్ఠత సడలన్

పెద్దకొడుకు ననుఁగుబిడ్డను రాఘవు
నఖిలశాస్త్రవేది నంచితాత్ము
నధిపుఁ జేయనెంచె నపుడు వసిష్ఠాది
మునులు మెచ్చి రతఁడు కనినతెఱఁగు

రామ పట్టాభిషేకకార్యము సమీప
మయ్యె "నే రాణి నౌదు" నటన్న వేడ్క
ననుఁ బెనంగొనెఁ గాని తిన్నందనమ్ము
నెడసి విధి యింతలోఁ గొంప కెసరువెట్టె

మామయ్య మున్ను దనుజ
స్తోమమ్మును ద్రుంచుపట్ల సుడివడఁ గైకా
భామిని సంగ్రామకలా
శ్రీ మిగులన్ గాసెకట్టి జీవితనాథున్

మృతికి దూరుఁ జేసి మెప్పించెనఁట - మామ
యపుడు రెండువరము లామె కిచ్చె
నఁట- తదీయశక్తి నాయమ్మ "నాసుతు
భరతు రాజుఁ జేయవలయు" ననుదు

పెద్దవాఁడు వాసి తద్దయుఁ గలవాఁడు
రాముఁ డుండఁగా భరతున కెట్లు
రాజ్య మిత్తు నవ్వారా ప్రజ లిది విన్న ?
నని కలంగె దశరథావనిపుఁడు

లోక మెటు లాడుకొన్నను
వాకును దప్పంగ నర్కవంశ్యుల కగునా ?
యీ కార్యము తప్పని దని
యేఁకారుట మాని మానవేశ్వరుఁ డంతన్

కన్నకొడుకు తేఁడు కాపుట చాలక
యధిపు వనికిఁ బంపి రత్తగారు;
జంటవిడక మగని నంటి జీవించుటే
పడఁతిధర్మ మన్న పాడి నెఱిఁగి

తోనఁకక యేనునున్ మగనితో వనభూమికిఁ బైనమైతిఁ గా
ననములు శైలరాజము లనంతమరుత్తితులున్ గ్రమించి యొ
య్యన చని దండకావనమునందు వసించితి మెల్లమెల్ల మా
యునికి నెఱింగి సర్వమును లుబ్ధ రహాహా! విడరానిబంధులై

అన్న దెసభక్తి నాతని
వెన్నడి లక్ష్మణుఁడు వచ్చె విపినమ్ములకున్
నన్ను రఘురాము నిచ్చలు
కన్నుల నిల్పికొని పూజ కావించుకొనెన్

సౌమిత్రి యండ కల్గుట
రామునకున్ నాకు వని పురంబయి తోఁచెన్
నామగఁడే దేవుం డని
ప్రేమించెడి ఋషులఁ జూచి పెరిఁగితి నేనున్

"దేవుఁడు రాముఁడైన మఱి దేవి మహీజయకా" యటంచు నే
భావమునం దెలర్చితిఁ "దపంబులు పండుటఁ జేసి రాఘవ
శ్రీవరుకేలు పట్టితి యశమ్మునుగంటి నయోధ్యయైన నా
జీవనమైన నొక్క తెఱఁగే" యనుతృప్తిని గంటి నవ్వలన్

తనయనుజన్ దనమిత్రులఁ
దనబంధులఁ జంపె రామధరణీశుఁ డటం
చెనలేని రోసమున రా
వణుఁ డసురుసురయ్యె 'నెంతవచ్చె' నటంచున్

లోకములనెల్ల గెల్చిన
నాకా యిటుసేఁత యల్పనరుఁ ? డంచు మదో
ద్రేకమున లేచి యపర పి
నాకివలెన్ సాహసించి నాథునికుటికిన్

బంగరులేడిగా నొకయభాగ్యుని దానవుఁ బంపి భర్తకున్
భంగము తెచ్చి లక్ష్మణుని ప్రాపును గోల్పడి యేను బేలనై
యంగద నుండునట్టు లకటా ! వలపన్ని పిసాళిజోగి రీ
తిం గొని నన్నుఁ జేరి వితథీకృతనీతి యతం డతంద్రుఁడై

దిక్కు లేని నన్నుఁ దక్కొని లంకకుఁ
జేర్చినాఁ డఘమ్ము పేర్చినాఁడు
దయఁదొఱంగి కొఱవిదయ్యాల నాచుట్టుఁ
బెట్టినాఁడు దనుజుఁ డెట్టివాఁడొ

"జగముల గెల్చినట్టి రణశౌండుఁడ, సర్వదిగీశవర్గముల్
పగవిడి నన్నుఁ గొల్చు, ననపాయము రాజ్యము నాది, రాముఁడా
మగఁడగు నీకు? నీమధుర మంజులరూప మదేడ వానిపైఁ
దగుల మదేడ బుద్ధివలదా యిటువంటి మనోజ్ఞమూర్తికిన్

నీకుఁ దగినమగఁడ నే నని పదితలల్
కలవు నా కటంచు గర్వ మెగయ
నను బలాత్కరింప నానాశ్రమల్ పడి
నాఁడు ఱిచ్చపోయినాఁడు తుదకు

అతఁడు హరుఁడైన నేమీ
పతివ్రతను ధిక్కరించు బలసంపద నే
గతి వడయు? నస్త్రజాలము
నతి సేయఁగవలయు సాధునారీమణికిన్

ప్రాణేశుకొఱకు వార్చుచుఁ
బ్రాణమ్ముల బిగ్గఁబట్టి పరమకిరాత
శ్రేణుల జంకెనలం బడి
గ్లానిన్ గాలమ్ము నెట్లొ కడపితి లంకన్

అంత హనుమ వచ్చి కాంతునిజాడ నా
చెవిని వైచి లంకచెలువ మార్చి
వనధిఁగట్టి మగఁ డవారితుఁడై దశ
గ్రీవుఁ దునిమె నమరకీర్తి వెలయ

రామునితో నతదేవ
స్తోమునితోఁ బురికిఁ జనితి దుఃఖము లడఁగన్
మామయ్యా లేమిఁ దలఁచితి
నేమీ ద్వంద్వములు తప్పవే యనుకొంటిన్

పట్టాభిషిక్తుఁడై విభుఁ
డిట్టులమగు నెమ్మి నవని నేలుచునుండన్
నెట్టికసీలతనమ్మును
బట్టి రఘుప్రవరు నేను బాయక కొల్తున్

ఇది నాకథ - కౌసల్యా
సుదతీసుతుఁ డాదరించుసుకృతము నాపా
లిదిగా నిది గాంచితి రా
ము దయన్ భువనములకెల్ల ముదము లొదవుతన్ !

(౨౯-౫-౫౩)

★

ఇది మిత్రులువ్రాఁతకు వీలుగా చింతాయ
పాలెము సభలో అరగంటలో చెప్పఁబడినది

శాంతిగీతము

బానిసము దుర్భరంబు దుర్భర మటంచుఁ
గాయము తటిచ్చలం బతిహేయ మనుచుఁ
దగదు రౌలటుచట్టంబు తగ దటంచు
జాతిగౌరవ రక్షణాసక్తు లగుచు
నేలప్రొద్దు లెఱింగిన నేత లగుచు
శాంతిసమరాంగణమున నిశ్చలత నిల్చి
డయ్యరు తుపాకినుండి 'ఢాంఢా'మ్మటంచు
గుములుకొని దూఁకు నగ్నిగోళములధాటి
కెదురుగా ఱొమ్ములను జాఁపి బెదరులేక
ప్రాణములు ధారవోసిన ప్రభువులార !
పుణ్యభూములు త్రొక్కిన పురుషులార !
శాంతులా మీరు ? వీరపాంచాలురార !

మఱచితిని మీ యనుంగుసోదరులు దాస్య
భారమునఁ గ్రుంగి కుములు నంబను స్వరాజ్య
సింహపీఠికపైఁ బ్రతిష్ఠించుదనుక
నబ్బునా చిత్తశాంతి మీ కన్నలార !

నాఁడు 'జలియనువాలా' వనమ్మునందు
నగ్గలంబైన త్యాగమ్ము నవధరించి

మార్గదర్శకు లైనారు మాకు మీరు
మఱవఁ దరమౌనె మీమేలు మాన్యులార!

సన్నగిలుచున్న వహ్ని కాజ్యంబువోలె
వాడి చెడుచున్నకయ్యకు వానవోలె
సాయపడె మాకు మీ సముజ్జ్వలచరిత్ర

ధీర జాతీయభావముల్ తేజరిల్ల
హిందువులు ముస్లిములు నేఁడు విందు లగుచు
నెన్నిరాపిళ్లు మూఁడిన వెన్నుచూప
కరుల నూఁగింతు రచలసత్యాగ్రహమున
బళిరె! యెన్నాళ్లనుండియో పండకున్న
తలఁపులు ఫలించె మాకు మీ త్యాగమహిమ
'భారతీయుండ నే' నని పల్కరించు
మనుజుఁ డున్నంతకాలంబు మాసిపోని
కీర్తిగద మీది శూరతామూర్తులార!

సర్వశక్తిపరితుఁ డీశ్వరుఁడు కరుణ
నిమ్మహాదేశమును స్వతంత్రమ్ముఁ జేసి
మీమదికి శాంతి నొదవించి మీకు మాకుఁ
దరుణ సమ్మోదలక్ష్మి ప్రదాత యగుత!

౨౨-౮-౨౫

★

రైతు మొఱ

జగదీశ ! దీనరక్షా లగ్నబుద్ధి
నీ వవతారమ్ము లెన్నేని తాల్చి
దుష్టరాక్షసకోటిఁ ద్రుంచితి కాని
కటకటా ! యక్కటికములేని నరుల
నేల మన్నించితో యెఱుఁగ కున్నాము
కటికిగుండెలకు నగ్గంపడి చెడిన
యీనాఁటి మాబ్రదు కీక్షింప వేమి
నిండారుకూర్మిమై నేమును నీకు
రక్షింపఁదగినవారము గా మటయ్య

ప్రభువరా! మమ్ము నొంపనిభయం బేది ?
బాబయా! మముఁ గలంపనిశక్తి యేది ?
యాగర్భభోగుల నల్లాడఁజేయు
దుష్కాల మరుదెంచె దుర్భరం బగుచు
నడఁగారదయ్యె మా యశ్రూర్మిపటలి
బ్రదుకఁగా వెరవు కన్పడదయ్యె మాకు
నీనాఁడు నీవుగా కెవరు మాదిక్కు ?
మాతప్పు లున్నచో మన్నింపు ! దేవ !

మృగములు విహంగమ్ము లేబాధలేక
తమపొట్ట నిండించి తనివి నందెడిని
బగలెల్ల మాబండిబరు వీడ్చి యీడ్చి
మంచిమేఁతలు మేయు మాపులం దెల్ల
కష్టించి కడపకుఁ గడపకుం దిరిగి
కుక్కలుం దమపాలికూటి నార్జించు
నీపాపమేమొ! తండ్రీ! ప్రాణితతికి
నన్నంబు సృష్టించునట్టి మాజాతి
కఠినోపవాసముల్ గావింపవలసె
వెచ్చవెచ్చనియూర్పు వెడలింపవలసె

ఓనాథ! వినుమొకానొకనాఁడు రైతె
భారతావని 'నార్య'పదవాచ్యుఁ డయ్యె
'నన్నదాత' యటన్న యాఖ్య యీనేల
నితనికే సిద్ధించె నెల్ల రౌ ననఁగ
జనకునింబోని రాజర్షిసత్తముఁడు
దున్నె లాంగలము దుర్దుఃఖాబ్ధికలము
సాధ్వీమతల్లి నాఁ జాలిన సీత
కలిగె మా పసిఁడినాఁగటిచాలునందె
పతితపావనుఁ డై నబలభద్రమూర్తి—
మూఁపుపైఁ గుల్కె మా ముద్దునాఁగేలు

మాయింటి పాపఁడై మలక్రియ్యలందు
నాలమందల మేపె హరి గంతులిడుచు
మా చరిత్రల కేమి మా పేర్మి కేమి
దీనతానిధుల మైతిమిగాని నేఁడు

మా మూలమున సభామాన్యత వడసి
వన్నె వాసి గడించువారలే మమ్ముఁ
గడుఁ జుల్కపాటుతోఁ గాంచుచున్నారు
మా యొనర్చినమేలు మఱచుచున్నారు
పన్నులప్రేఁగు పైఁబడి క్రుంగుచున్నఁ
జదువుసంధ్యలు లేక స్రగ్గుచునున్న
దారిడొంకలు లేక తలఁకుచునున్న
మందుమ్రాఁకులు లేక మల్లాడుచున్నఁ
ద్రాగునీళ్లను లేక తపియించుచున్న
మాగోడు నెత్త రీ మానవోత్తములు
మాకీడు త్రోయ రీ మకుటాలవారు
రంగ దుత్తుంగ తరంగమై గంగ
చెంగటఁ బెనుమ్రోఁత సేయునే కాని
బీటెండతాఁకున బీఁటలువాఱి
మానంజ మాపుంజ మలమలమాడె
మాపాఁడి మాపంట మఱుఁగునం బడియెఁ

గృషిజోలికిం బోని యేలిక లేల
నీ వుండఁగా దిగుల్ నెగులు మా కేల
రానిమ్ము రానిమ్ము రతనాలజల్లు
చేకొమ్ము! చేకొమ్ము! జేజేలపెల్లు

పల్లెపట్టే కదా భరతోర్వియన్నఁ
గమ్మతీఁడే కదా గ్రామంబటన్నఁ
గర్షకానందమే కద జగత్తుష్టి
రైతే కదా దేశరమకు వెన్నుముక
కాఁపే కదా లోకకల్యాణదాత
సేద్యగాఁడే కదా జీవనమ్ములకు
నీకర్మయోగిపెం పించుచుందాన
నీహాలికుని మెప్పు లెనయుచుందాన
నీనగ్నసత్యమ్ము నెఱుఁగుచుందాన
మా నేతలను దిద్దుమా గుణోద్దామ!
మా భ్రాతలను దేర్పుమా దయాధామ!

౪-౧౧-౪౯

★

శ్రీ మైథిలీశరణగుప్త హిందీకృతి 'కిసాన్' ఛాయలతో

కృతజ్ఞత

(అప్పికట్ల సమ్మానములో)

ఓసుగుణాఢ్యులార! మహిమోన్నతులార! సదస్యులార! వి
ద్యా సముదీర్ణులార! కవితావనితాపరిరంభణ ప్రభూ
తాసమకీర్తులార! రసికాగ్రణులార! నమస్సహస్రముల్
చేసెద మీకు నన్నొకవిశిష్టునిగాఁ గొనియాడి క్రొవ్విరుల్
దోసిటనెత్తి సత్కృతివిధుల్ పచరించుటఁజేసి నిర్భరో
ల్లాసముకల్గె, మై పులకలన్ మునిఁగెన్, సకలేంద్రియమ్ము ల
భ్యాసములేనిసంతసము నందె, నహహా! సరిక్రొత్తపుట్టువున్
మోసితిఁగాని విశ్వజనమోహన సత్కవితా మనీషితా
భాసురులైన యిట్టికవిపండితశేఖరు లున్నకొల్వులో
గాసటబీసటల్ చదివి కావ్యకలాచతురత్వ మర్మముల్
వీస మెఱుంగలేని యవివేకికి నా కిటువంటిమెప్పు లే
లా సెలవిండు! మీరు మధురాశయు లౌట నుదారు లౌట న
న్నీసభలోన మెచ్చితి రిదే కడునిక్కముగాఁ దలంప నిం–
డీసమయమ్మునందు జనియించె నొకానొకశంక, "నిందు సా
వాసముచే నవజ్ఞయ ధ్రువమ్ముగ నబ్బు" నటన్నమాటలో
దోసముచూపి బాంధవముతోఁ జెలికారముతో నెసంగు న
న్నీసరిలేనిమన్ననల నెట్టులుతన్పిరో యప్పికట్లవా–

రీసుజనత్వ మెందుఁగలదే వలదేయిటువంటిబుద్ధి - వి
ద్యాసముపేతులై సుకవితానిధులై తగు పున్నయాదికుల్
కైసరు లున్న పట్టణమె కానుక లిచ్చుటఁజేసి తద్దయున్
వాసిగడించె నీసభ - యవారణ మేత దఖండ వైభవం
బీ సకలాంధ్ర దేశమున కెక్కు, మనుష్యున కేని కేని ప్రా
గ్వాసన లున్నఁగాని యిటువంటికృతుల్ పచరించుకోర్కి రా
దోసుకవీంద్రులార! వినయోక్తులు కా వివి నా సమగ్ర వి
శ్వాసముమై బయల్పఱుచువాక్కు లయా! - భవదీయనిస్తులా
శాసనగీష్పరంపరల సాయమునన్ రసవత్ప్రబంధముల్
వ్రాసెదనేమొ, వెండి యనవద్యసపర్య లొనర్చి యాంధ్రవా
ణీసతి కిత్తునేమొ వరణీయవిభూషలు, సత్కవిప్రథా
వాసితజీవనమ్ము నడుపంగలనేమొ, తదీయనైపుణం
బే సమకూడునట్లు జగదీశ్వరుఁడున్ గరుణించుఁగావుతన్!

౧౨-౭-౪౨

★

చంద్రమౌళి

అన్న ! కల్లూరికులజ! నా కన్న తెలుఁగు
పెద్ద లీయెల్లసీమలఁ బెక్కు రున్న
నవశమై ములుసూపు నాయాత్మ నిన్నుఁ
జూచినంతన నీదెస కేచి యేచి

ఏమి యీరహస్య మేలాజనించె నీ
పక్షపాత మని పరీక్ష సేయ
నిక్క మెఱుకవడియె నీ వజాతవిరోధి
వగుట యొండె హేతు వయ్యె నిచట

త్యాగములు సేయవచ్చును
భోగమ్ములు రోయవచ్చుఁ బురుషుఁ డధర్మ
ప్రాగల్భ్యముగల రిపునెడ
రాగమ్మును బఱుపలేఁడురా నిర్మముఁడై

ప్రత్యపకారము నైనను
మత్యంచితు లైనవారు మరగరు, సాధు
స్తుత్యం బీదృశభావం
బత్యర్థతపఃఫలంబమై నినుఁ గదిసెన్

నీ మనుగడ కెరవాడ
శ్రీమందిరయోగిత్రోవ జీవము నొసఁగెన్
నీ మేలిమేలి కొల్వుల
నామెతలం బడసెఁ గాంగ్రె సాంధ్రధరిత్రిన్

వేలల్ దాఁటిన దేశభక్తి నినుఁ గవ్వింపన్ బ్రజాసేవలో
వేలున్ లక్షలు లెక్కసేయ వని నే విడ్డూరముం జెంద న
ప్పోలీసరక్కసి *నాఁడు కన్నుఁగవ నిప్పుల్ రాల నిన్ గిట్టి డా
కేలన్ గుత్తుకనొత్తియెత్తినను గాంగ్రెస్పీడమిన్ మెచ్చెదన్

నీ వొకమంత్రి వైనను జనింపదు నూతనతుష్టిమాకు, రాఁ
బోవదు నీకుసైతము ప్రభుత్వముదక్కినఁ గ్రొత్తపొం; గహో!
లేవు భవన్నిఘంటువున లెంకయు ఱేఁ డను రెండుమాట, లీ
పావనజీవనమ్ము సిగబంతిగదా జగదాప్తకోటికిన్

రామకథకు నిగ్గు రా భాష్యమును దీర్చు
చంద్రమౌళి ! నీకు జయము ! జయము !
సచివబుద్ధి కింత సారస్వతప్రీతి
కుదిరినపుడ పుడమి కొదవు లగ్గు

౭-౧-౫౫

* ఉప్పుసత్యాగ్రహముతఱి

అంటరానివారా?

అంటరానట్టివా రని యూడరాని
వా రనియు నుందురా నరుల్ వసుధలోన
నిల్చునా సభలం దిట్టి నిర్ణయమ్ము
గెల్చునా తమ్ములం ద్రోయు కృపణబుద్ధి
సోదరుల మాలలను దయాశూన్యవృత్తి
నణఁగఁద్రొక్కుట పాడిగాదయ్య! మనకు
నరయ మన మెల్లరము వేల్పుననుఁగుబిడ్డ
లముగదా! మన కెన్ని భేదములు తగునె
మనము మనవారి నిట్లవమానపఱిచి
గట్టి బానిసపుంద్రాళ్ళఁ గట్టివైచి
యొరులతోడ స్వరాజ్యమ్ముకొఱకుఁ బోరఁ
దలఁపు లీడేరునా యెన్నితరము లైన
'నాత్మవ త్సర్వభూతాని' యన్న పరమ
ధర్మసూత్రంబునం గల మర్మ మేమి
యేల పెడదారిపట్టెద రింకనైనఁ
దెలివి తెచ్చుకొనుండు సందియము లుడిగి
యజ్ఞతను దూల్చు గాంధిమహాత్ముపల్కు
మస్తమునఁ దాల్పుఁ డమ్లానమాలవోలె
దాస్యమును బాయుఁ డుత్తమోత్తములు కండు
పుణ్యరతులార! భారతపుత్రులార! (౩౦-౧౧-౨౧)

ఆంధ్రనాయకుఁడు

ఎవఁడురవాఁడు* తెల్గులకు నింతయుఁ గట్టడ లేదటంచు వా
రవగుణులంచు నొక్కఁడొరయాజ్ఞకు లోపడి మేలికార్యముల్
తవిలి యొనర్పరంచు నొక తత్త్వవిదుంబలె నంధ్రపూరుష
శ్రవణ విదారకమ్ముల నసత్యములన్ సభలందుఁ గూసెడిన్

పందలమాటకున్ విలువపట్టునె సాహసమూర్తు లాంధ్రు ల
స్పందపరాక్రమక్రమవిశారదులై మొనమొన్నదాఁక మ
ధ్యందినభానుమండలవిధమ్మున వెల్గిరి దక్షిణాపథం
బుం దమబాహువప్రమునఁ బ్రోచిరి మోచిరి కీర్తిభారముల్

చావున కెన్నఁడున్ మదిని జంకరు యాచకదైన్యభారమున్
మోవఁగలేరు నీచులకు మ్రొక్కరు చిక్కరు నిత్యకౌతుక
శ్రీవిభవాభిరాములు విశిష్టయశోభిరతుల్ స్వతంత్రతా
సేవకె ధారవోయుదురు జీవధనంబుల నాంధ్రసోదరుల్

ఆఁడుది తెల్గుజాతిది యొయారము లూరెడిజవ్వనంబుతోఁ
గూడి సమస్తభోగములకున్ గుదురైనది సంగరమ్ములో
నోడిన జీవితేశ్వరునియుల్లము గాయముచేసి వెండియున్
వేఁడిమిదెచ్చి మెచ్చి రణవీథికి నాథుని సాగనంపదే

* అనాంధ్రనాయకుఁ డొకఁడీ నిందగావించె

బెబ్బులికబ్బయా తెలుఁగుబిడ్డమగంటిమి మొన్నసైతమున్
బొబ్బిలికోటలో నుబికి పొంగి పరాసుల ముంచిముంచి త
బ్బిబ్బొనరించి శాత్రవులబిట్టుపొగడ్తలఁ గాంచదా జగం
బబ్బురమంద నాఁచికొనదా శరదిందువికాసకీర్తులన్

శ్రుతులన్ గ్రోలిచి ధర్మమర్మములు సంశోధించి బోధించి గా
ఢ తపశ్చర్యల ముజ్జగమ్ము వడఁకాడంజేసి నానాధ్వర
వ్రతులై పొల్చుటగాక ఘోరకదనవ్యాపారపారీణులై
నుతికిం జాలిన భూసురు ల్గలరె తెన్గుంగడ్డ వర్జించినన్

చాలినజాతిరా ! తెలుఁగుజాతి నిరంకుశవీరజాతిగా
నేలినజాతిరా విధిసహింపనిదై పెడచూపుఁజూచుటన్
గూలెఁ దెనుంగుఱేఁడు తలికోటరణమ్మున; నాఁటినుండి యా
నేలకుఁ దగ్గ వాఁడిగల నేత లభింపఁ డిఁ కేమి సెప్పుదున్

శమ్మనిమాట లాడి నయగారము సూపినమాత్రఁ జచ్చు పె
దమ్మలనాయకత్వ మిసుమంతయు నోర్వఁడు తెల్గుబిడ్డ; శౌ
ర్యమ్మున కంచితాశయపరంపరకున్ గుదురైన ఱేనికై
క్రమ్మరుచుండె వాఁ, డతనికోరిక లెన్నఁటికిన్ ఫలించునో!

౨౩-౫-౩౮

★

హెచ్చరిక

దేశహితైకకార్యముల దీక్షవహించినవాఁడ, నెన్నఁడో
యాశలుత్రెంచినాఁడఁ, దను నర్థము చంచల మంచు ధార్మికా
వేశముగొల్పుచున్ బ్రజలవిత్తము నల్లన లాగి దాని మాం
సాశనవృత్తి స్వార్థమునకై దిగమ్రింగెదవేల సోదరా!

మాలల నంటరాదు కనుమాలపుజాతి యటంచు వారి నీ
లీల బహిష్కరించి మతిలేక "దురాత్ములు దక్షిణాఫ్రికా
నేలెడివారు హైందవుల నెంతయు నీచులఁగా గణింతు" రం
చేల విచారమందెద విసీ! నిను నే మనువాఁడ సోదరా!

నీతిని జాతినిన్ మఱచి నీ వణుమాత్రయు సిగ్గులేక ప్ర
ఖ్యాతి నడంచి బుద్ధిబల కాయబలమ్ముల రూపుమాపి నీ
చేతికిఁ జిప్పనిచ్చు మధుసేవకు లోపడి రచ్చలందు మా
తాతలు సోమపీథులని దర్పము లాడెదవేల సోదరా!

కూడు రవంతలేక మదిఁగుందుచు "బాబయ దండ" మంచు నీ
తోడినరుండు వెంటఁబడి దోసిలియొగ్గి నుతింప వాని పెన్
గోడు నొకింతఁ జూడ కెదఁ గొంకక జంకక పానశాలలో
మాడలఁ బాడుచేసె దిది మానవధర్మ మటయ్య సోదరా!

౧౦–౧౧–౨౭

★

అన్వేషణము

అకలంకాత్ములమై నిశీథమున నిద్రావస్థలో నున్న మ
మ్మొక గీతమ్మును బాడి మేల్కొలిపి యెందున్నాఁడవో కాని కం
టికిఁ గానంబడ వింతవింత కలదా? నీకేల యీపంత మీ
సకియల్ కుందిననాఁడు నీకు ముదముల్ సంధిల్లునా? మాధవా!

పట్టితి మెట్టకేలకుఁ దపస్వులు యోగులు నెన్నినాళ్ళకున్
బట్టఁగలేని నీ విమలపాదయుగమ్మును; దీనికిం బతుల్
కొట్టినఁ దిట్టినన్ వెనుకకున్ జనఁజాలము తేటికొమ్మ లె
ప్పట్టుననైన వీడునొకొ పంకజగర్భమరందమాధురుల్

కాలిందీతటినీజలమ్మున మముం గాసింపఁగా మున్గితో
లీలన్ దూఁటితివో నికుంజములలో లేకున్నఁ బున్నాగస
త్సాలాగ్రమ్మున డాఁగితో వలవ దీచందంబు చాలుం బ్రభూ!
జాలం బేటికి రమ్ము రమ్ము మురళీసంగీతముల్ గుల్కఁగన్

నిక్కి గళమ్ముసాఁచి ప్రజ నిద్దురకుం జెడి దద్దరిల్లఁగాఁ
"గొక్కొరొకో"యటంచుఁ దొలికోడి చిటుక్కునఁ గూసెనింక నీ
టక్కరిచేఁత లేటి కకటా! మగవారలు మందఁ జేరఁగాఁ
బ్రక్కలనుండి లేచెదరు భంగము గూర్పకురా దయాకరా!

౧-౧౦-౩౫

★

దేశభక్తుఁడు

మచ్చు యొకింతలేని ఋజుమార్గము నీది, వరాలు వేలువే
లిచ్చెడువృత్తి దేశహిత మెంచి త్యజించినమేటి వీవు నీ
పచ్చనిపంటగాఁ దెలుఁగుబంటులు లక్షలులక్షలై జగం
బచ్చెరువందఁ గాంగ్రెసుమహారథ చోదకులైరి ధీనిధీ!

నీ వాంధ్రోద్యమ జీవదాతవుకదా! నిద్రాణమై దీనమై
చేవంబాసిన తెల్గుజాతి వికసించెన్ నీప్రభావమ్మునన్
నీవృన్మండలినెల్ల వెల్లిగొనుచున్ నిండారె నంధ్రక్షమా
దేవీకీర్తులు నీసపర్యకతనన్ దివ్యాపగావేణికల్

గండరగండవై భరతఖండ సముద్ధర ణైకదీక్షలోఁ
బండితి వీవు గాంధిగురుపాదు లొసంగు శుభాశిషమ్ములన్
నిండితి వీవు బొంకు నవినీతి నధర్మము నూఁచముట్టుగాఁ
జెండితి వీవు కొండకులసింధుమహోదయ! వెంకటప్పయా!

ఎనుబదియేండ్లు నిండి యొడ లిట్లు కృశించిన నేమి నేఁటికిన్
రణరణితమ్ము విన్న నపరాజితవిక్రమమున్ వెలార్తు వీ
వనుగడ సాగి సాగి శతమానము నందునటుల్ నినున్ జగ
జ్జనకుఁ డనుగ్రహించు గుణసాగర! త్యాగరమా ధురంధరా!

౧౨-౧-౪౭

★

తెలుఁగు పెండ్లి

కట్నములులేనిపెండ్లి బాకాలదండు
సందడులు లేనిపెండ్లియు జరుగుఁగాక!
పద్యములు లేని సాహితీప్రభలు లేని
పెండ్లి గా దాంధ్రభూమిలోఁ బేదకైన

ఈ కవితానురాగ మెటు లేర్పడెనో పలుచోట్లవారి కీ
పోకడ లేదు సత్కళలపొత్తునెడన్ రతిలేదు భూములున్
రూకలు గానివన్నియు విరోధులు వారికి – వీరి ప్రాక్తన
శ్రీ కుసుమించెఁ గానఁ గుదిరెన్ మధురాశయ మివ్విధమ్మునన్

నవతాప్రీతి నితాంత మాట నిట నేనాఁ డెవ్వరో పల్కిన
ట్టి వచస్సుల్ వినిపించువైదికునికంటెన్ బ్రాఢిమైఁ గ్రొత్తక్రొ
త్త విధానన్ గృతిసృష్టిసేయు కవిమూర్ధన్యుంపు సంభావ్యుఁ – డీ
యవనిం బుట్టినవారి మెచ్చెద మృదువ్యాహార ధారాగతిన్

చలిదికైతలతో బట్టుసరణితోడ
గజ్జెకట్టెడి కవులునుం గలరు మనకు
నెంత మొగమోట యున్న సాహిత్యమర్మ
రసికు లీసీమవా రాట రక్తిసెడదు

౫-౫-౫౮

★

ఉపద

జయ! జయ! లక్ష్మీకాంతకవిసత్తమ పింగళివంశవర్ధనా!
జయ! జయ! వేంకటేశకవిచంద్రమ కాటురివంశమండనా!
నయనమహస్సుగాఁ దెనుఁగునాఁడుసమస్తము నేఁడు మీమహో
దయమును గాంచి ధన్యతకుఁ దావలమయ్యె రసప్రశస్తమున్

వాగపరావతార మన వచ్చినవెంకన పల్కుఁ దేనియల్
వాఁగులువాఁగులై తెలుఁగువాడల సాగిననాఁడు పుణ్యపుం
దీఁగలు మీవి పూచినవి దీవ్య దఖండ కవిత్వభావనో
ద్వేగము నిండి వాఙ్మయసవిత్రికి మీ రుడిగమ్ము సల్పఁగన్

వందలు వేలుగాఁ గృతులు వ్రాయరు మీ-రటులైన నేమి మీ
సౌందరనంద మొక్కటియ చాలును జాతికి నెల్లకాలమున్
విందులు సేయ ధర్మపదవీ సదవీయసియైన బుద్ధి నీ
యం దురితమ్ముఁ ద్రోయ సకలాధిలతల్ మొదలంటఁ గోయఁగన్

మఱచిన బుద్ధగౌతముని మాటలు బాటలు, కంటిముందటన్
జరిగిన బాపుజీబ్రదుకుచందము లందము లొక్కతావునన్
మెఱయునటుల్ మహామతులు మీ రొనరించినసృష్టిలో వినూ
త్న రుచినిధానమై యొక సనాతనధర్మము గోచరంబగున్

౧-౧-౫౫ (కావలి సమ్మానము)

★

ఆతఁడు

ఆతఁ డుగ్రతపః కృశీభూతుఁ డాఁత
డున్నత శరీరయష్టిసంపన్నుఁ డాతఁ
డాత్మసందర్శ నోజ్జ్వల దక్షియుగళుఁ
డాతఁ డార్ష మహాస్సున కానవాలు

అతఁడు నేర్వనివిద్య లే దతని కగ్గ
పడని భాషయు లేదు ప్రాక్పశ్చిమ ప్ర
పంచసంస్కృతి పుక్కిటఁబట్టె నతఁడు
నిఖిల మానవతా ప్రతినిధి యతండు

దుర్భ రావేశమునఁ దప్పుత్రోవఁబట్టు
దేశభక్తిని గాంధేయదిశకు మలఁచి
సత్యసంసక్తమై నహింసాప్రవృత్తి
మై గరిష్ఠతఁ గను కర్మయోగి యతఁడు

జగతి యింద్రియసుఖ లాలసతకు లోఁగి
కామ్యకర్మానుగతికమై కదలువేళ
నిత్య నిరవద్య నిగ్రహానిష కండ
దండమై నిల్చు నూర్ధ్వరేతస్కుఁ డతఁడు

పరమగుహ్యమ్ము గీతా నిబంధితమ్ము
బ్రహ్మవిద్యను బసులకాపరికి సైత
మెఱుకపడునట్లుగా నింత లింత లైన
కథలుగాఁ బ్రవచించిన బుధుఁ డతండు

వ్యక్తిసత్యాగ్రహ ప్రధనాంగణమున
నిలువఁజాలిన మొదటిసైనికుఁడుగా మ
హాత్మునుల్లము లోఁగొన్న యనఘుఁ డతఁడు
వీరులకు వింతగొల్పిన వీరుఁ డతఁడు

ఒక మహాశాస్త్రమర్యాద నొంది వెలసె
నతఁడు చేపట్టినంతన యలఁతికదురు
ఒక మహావేదబుక్కు వానికిఁ గరంగి
చల్లచల్లని దేశమై వెల్లివిరిసె

కుత్తుకలు గోసి నెత్తురుకూడు గాదు
తృష్ణలను ద్రుంచి యమృత మందించు నతఁడు
విప్లవముకాదు వానిది విశ్వశాంతి
కాదరువుగా నెసంగు సర్వోదయంబు

జనచయమ్ములు దేవతాగణము లయ్యె
దాత లెల్లరు హోతలై తరలివచ్చి
రుభయతారక మగుశాంతి యురలి పొరలె
నతఁడు భూదానయజ్ఞ దీక్షితుఁడు కాఁగ

కలిమి నిచ్చిరి ముక్కారుపొలము నిచ్చి
రొడలి నిచ్చిరి బ్రదు కిచ్చి రోటలేక
బాపురే! వానిపయనించు బాటలందు
నిండె నీవులు పుణ్యముల్ పండిపోయె

కానరాఁ డిఁక బాపుజీ కనుల కనుచు
శోకమయమూర్తియై క్రుంగు లోకమునకుఁ
బట్టుఁగొమ్మగ నిల్చినయట్టి దీన
బాంధవుఁడు పావనుఁడు 'వినోబా' యతండు

కోటి కోరఁడేని వానికి దీటువచ్చు
పురుషుఁ డుండినమహికి రాచటీక మేల
శాసనము లేల యస్త్రశస్త్రమ్ము లేల
ధర్మదేవత నాల్గుపాదముల నడువ

౫-౨-౫౫

★

జయ సంక్రాంతి

(గేయము)

జయ! జయ! జయసంక్రాంతీ!
జగ దాహిత సుఖశాంతీ!
జయ! మహేంద్ర సదన సదన
సంవర్ధిత నవ్యకాంతి!

యుగ యుగములనుండియు నీ
యుదయము మా కానందమె
అగును గాని యిప్పటి నీ
యందము పరమానందము

మా పెంచిన యారసముల
మాతగుండె నారసముల
నీపుట్టువు పెకలించెను
తాపాలను వదలించెను

సీమలు తెచ్చిన కయ్యము
చెఱిచెను మా నెఱి నెయ్యము
నీముందట నిలువలేక
నీల్గిన దా పెనుదయ్యము

పోరు నష్టి పొందు పుష్టి
కారణ మను దీర్ఘదృష్టి
నీ రాకడతోడ మాకు
నివ్వటిల్లె నిదే తుష్టి

వాఁకలతో వఱదలతో
నేకమై త్రివేణి కదలె
మా కెదురై గెలువ నేర్చు
మగ లెవ రీజగమం దిఁక

గాంధేయుఁడు శ్రీరాములు
కరుణించిన దీ రాష్ట్రము
గాంధేయ పథమ్మునందె
గడియించు నఖండజయము

మా కవచము సత్యదీక్ష
మా కస్త్రం బగు నహింస
మాకామ్యము మాగమ్యము
చీఁకు చింత లేని క్రాంతి

౧౦-౧-౫౫

మా పద్యకృతులు

బాపూజీ - ఆత్మకథ	
మేలి క్యాలికో	౧౦- ౦-౦
సాదా క్యాలికో	౮- ౦-౦
పటిగపంట (ఖండకావ్యములు)	౨-౧౨-౦
శబల ,,	౧- ౪-౦
ఆత్మార్పణము	౧- ౦-౦
ఉదయగానము	౧- ౪-౦
రాష్ట్రగానము (అచ్చులో)	
ధర్మజ్యోతి ,,	

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి

బోర్డుహైస్కూలు పండితుఁడు - అప్పికట్ల

(వయా) బాపట్ల (గుంటూరుజిల్లా)

భారతీ ప్రెస్, తెనాలి.